



KRAKOWSKA AKADEMIA  
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Politologii i Komunikacji Społecznej  
Kierunek: Politologia  
Specjalność: Komunikacja społeczna

Michał Cieśla

**W CIENIU PARAGRAFU 175.  
NARODOWOSOCJALISTYCZNA POLITYKA  
DEMOGRAFICZNA A PRZEŚLADOWANIA OSÓB  
HOMOSEKSUALNYCH W NAZISTOWSKICH  
NIEMCZECH I RFN**

Praca licencjacka  
napisana pod kierunkiem  
dr Anny Frątczak

Kraków 2011

## Spis Treści

Wstęp .....	3
Rozdział I.....	5
IDEOLOGIA NARODOWEGO SOCJALIZMU .....	5
1.1 Nazistowska polityka demograficzna .....	5
1.2 Eksterminacja Żydów i Romów .....	8
1.3 Instytucje Życia – Lebensborn.....	9
1.4 Niepełnosprawni w systemie nazistowskim .....	13
1.5 Narodowosocjalistyczna polityka seksualna .....	19
1.6 Homoseksualizm w aspekcie biologicznym i medycznym .....	22
Rozdział II.....	25
PARAGRAF 175 .....	25
2.1 Historia Paragrafu 175 .....	25
2.2 Lesbijki a paragraf 175 .....	29
2.3 Homoseksualizm w strukturach NSDAP i zabójstwo Ernsta Röhma.....	31
2.4 Różowy trójkąt na przykładzie obozu koncentracyjnego Buchenwald .....	34
2.5 Dokumenty dotyczące prześladowań homoseksualistów w latach 1939-45 .....	37
2.5.1 Kara śmierci dla homoseksualnych członków SS i policji .....	37
2.5.2 Czasowe odstępstwo dla obcokrajowców na czas trwania Olimpiady.....	38
2.5.3 [...]Proszę, miej litość[...]......	38
2.5.4 Brak zgody wśród ekspertów .....	39
Rozdział III .....	41
HOMOSEKSUALIZM W NIEMCZECH PO DRUGIEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ.....	41
3.1 Droga do demokracji i brak rozliczenia z rasistowskich ustaw .....	41
3.2 Poprawka do artykułu 3 Konstytucji Niemiec .....	43
3.3 Społeczeństwo niemieckie wobec homoseksualizmu.....	46
3.4 „...i tak też jest dobrze”, czyli polityk gej .....	48
3.5 Film „Paragraf 175” .....	50
3.6 Memoria ofiar paragrafu 175 .....	52
ZAKOŃCZENIE .....	55
Bibliografia .....	56
Spis tabel.....	60
Spis ilustracji.....	60

## Wstęp

Inspiracją do napisania tej pracy był film pt. „Paragraph 175” opisujący prześladowania homoseksualistów w III Rzeszy. Uzasadnieniem podjęcia tej problematyki jest również fakt, że w polskiej literaturze nie ma zbyt wielu materiałów dotyczących funkcjonowania paragrafu 175. Korzystając głównie z niemieckojęzycznej literatury chciałem przybliżyć nazistowską wizję „idealnego społeczeństwa” na tle prześladowań osób homoseksualnych. Celem pracy pt: *W cieniu paragrafu 175. Narodowosocjalistyczna polityka demograficzna a prześladowania osób homoseksualnych w nazistowskich Niemczech oraz RFN* jest przedstawienie nazistowskiej polityki wobec osób o nieheteronormatywnej tożsamości seksualnej, poczynając od powstania III Rzeszy, na czasach obecnych kończąc.

Rozdział pierwszy dotyczy ideologii narodowego socjalizmu. Opisałem podstawowe pojęcia, którymi posługiwali się narodowi socjaliści oraz przedstawiłem nazistowską wizję „czystego rasowo” społeczeństwa. W rozdziale tym zawarłem opis polityki demograficznej oraz seksualnej III Rzeszy. Nawiązałem do eksterminacji ludności romskiej i żydowskiej, która przeprowadzona została przez nazistów na ogromną skalę. Przedstawiłem również instrumenty polityki rasowej, które przyczyniły się do prześladowań osób homoseksualnych.

Rozdział drugi dotyczy historii paragrafu 175 od momentu jego powstania w 1871 roku do momentu jego całkowitej delegalizacji w roku 1994. Na podstawie analizy niemieckiego Kodeksu Karnego przedstawiłem zmiany dotyczące prześladowań mężczyzn o nieheteronormatywnej orientacji seksualnej z mocy wymienionego paragrafu. Poruszyłem tu również kwestię homoseksualnych kobiet oraz ich funkcjonowanie w nazistowskim systemie. Zazaczyłem sytuację prawną lesbijek, w szczególności odnośnie istniejącego paragrafu 175. Następnie skupiłem się na osobach homoseksualnych w strukturach nazistowskiej partii oraz motywach zabójstwa jednego z czołowych działaczy NSDAP. Na podstawie działalności obozu koncentracyjnego Buchenwald przedstawiłem sytuację homoseksualnych więźniów oraz dane dotyczące wybranych więźniów obozu. Rozdział zakończyłem tłumaczonymi przeze mnie dokumentami dotyczącymi prześladowań homoseksualnych kobiet i mężczyzn w latach 1935-45.

Rozdział trzeci dotyczy sytuacji homoseksualistów po drugiej wojnie światowej do czasów obecnych. Przedstawiłem w skrócie treść filmu *Paragraph 175* oraz sylwetki wybranych ludzi, którzy osobiście odczuli prześladowania nazistów. Następnie skoncentrowałem się na przedstawieniu faktów dotyczących prześladowań homoseksualistów po 1949 roku oraz stosunku elit politycznych do rasistowskich metod walki z seksualną odmiennością. W rozdziale tym odniosłem się do Konstytucji Niemiec oraz prób rozszerzenia jednego z artykułów przez niemieckie Stowarzyszenie Gejów i Lesbijek. Przedstawiłem również wizerunek współczesnego geja w niemieckim społeczeństwie. Następnie zwróciłem uwagę na gejów w niemieckiej polityce, opierając się na przykładzie burmistrza Berlina Klausa Wowereita. Rozdział zakończyłem przedstawieniem pomników ofiar paragrafu 175 w Berlinie.

W pracy wykorzystałem publikacje naukowe niemieckich historyków oraz dziennikarzy, zajmujących się tematyką prześladowań osób homoseksualnych w nazistowskich Niemczech. Należą do nich: Claudia Schoppmann, Burkhard Jellonek, Günter Grau, Rüdiger Lautman, Rita Süßmuth czy Dorothee Schmitz-Köster. Opublikowane przez Günтера Graua dokumenty prześladowań i dyskryminacji oraz niemiecki Kodeks Karny z 1971 roku były źródłem wielu kluczowych informacji zawartych w tej pracy.

## Rozdział I

### IDEOLOGIA NARODOWEGO SOCJALIZMU

#### 1.1 Nazistowska polityka demograficzna

Nazizm był totalitarną ideologią państwową III Rzeszy w latach 1933-45 pod władzą Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników.<sup>1</sup> Odrzucał demokrację, narzucając rządy silnego i wyrazistego przywódcy, w którego gestii leżała wola narodu. Ideologami nazizmu byli Adolf Hitler, Alfred Rosenberg i Joseph Goebbels. Jak zauważa Michał Mintało, podstawy ideologii nazistowskiej powstały wskutek nieudanej próby przejęcia władzy w monachijskiej Bawarii (pucz monachijski), w wyniku której Adolf Hitler odbywając karę więzienia napisał swoją książkę *Mein Kampf* (Moja walka).<sup>2</sup> Hitler przedstawia w niej swój życiorys oraz podstawy teorii antysemickiej i narodowosocjalistycznej. W styczniu 1933 roku Hitler objął stanowisko kanclerza Rzeszy, co oznaczało koniec Republiki Weimarskiej a początek rządów narodowych socjalistów. Podstawową ideologią Hitlera był rasizm, który w nazistowskiej ideologii oznaczał wyższość narodu niemieckiego (aryjskiego) w stosunku do innych ras i narodów. Rasizm, jak wyjaśnia *Encyklopedia PWN* jest to zespół poglądów oparty na pseudonaukowej tezie o nierówności ras ludzkich, fałszywie interpretujący podstawy ich biologicznego, psychologicznego i kulturowego zróżnicowania.<sup>3</sup>

15 września 1935 roku zostały uchwalone rasistowskie ustawy, zwane Ustawami Norymberskimi, w skład których wchodziły:<sup>4</sup>

1. Ustawa o obywatelstwie Rzeszy
2. Ustawa o ochronie krwi niemieckiej
3. Ustawa o barwach i fladze Rzeszy

Skutkiem wymienionych wyżej ustaw było stopniowe wydawanie rozporządzeń, na mocy których zaczęto ograniczać prawa obywatelom „małowartościowym”. Najszerzej

---

<sup>1</sup> M. Mintało, *Nazizm* [online]. Dostępny w internecie: <http://historia.gazeta.pl/historia/1,98875,6543941,Nazizm.html>. [dostęp 17 marca 2011].

<sup>2</sup> *Ibidem*.

<sup>3</sup> *Nowa Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, s.141.

<sup>4</sup> Die drei Nürnberger Gesetze vom 15. September 1935 (Und Durchführungsverordnungen), Universität Wien, Institut für Zeitgeschichte, 2008.

znaną i jednocześnie najbardziej tragiczną konsekwencją tych działań była polityka masowej zagłady osób narodowości żydowskiej. W wyniku niespotykanej wcześniej w historii makabrycznej akcji eksterminacyjnej, której nazistowska propaganda nadała miano „ostatecznego rozwiązania” w latach 1938-1945 w gettach, obozach koncentracyjnych i w pogromach zagazowano, zabito lub zagłodzono na śmierć 6 milionów europejskich Żydów.<sup>5</sup> Akcja prowadzona przez narodowych socjalistów, pod osłoną nocy z 9 na 10 listopada 1938 roku, znana pod nazwą „kryształowej nocy”, była pierwszym pogromem ludności żydowskiej w hitlerowskich Niemczech. Celem jej było „oczyszczenie narodu niemieckiego”. Wyznawany przez nazistów pogląd, że mieszanie się ras (*Rassenschade*) powoduje degenerację niemieckiego społeczeństwa spowodował wprowadzenie szeregu programów, mających na celu stworzenie „idealnego narodu”. Praktyczne zastosowanie nazistowskich metod walki z „małowartościowym” społeczeństwem oznaczało również wprowadzenie projektów opartych na eugenicie, mającej swoje korzenie w Stanach Zjednoczonych. *Encyklopedia PWN* definiuje pojęcie eugeniki następująco: „system poglądów głoszący możliwość doskonalenia cech dziedzicznych człowieka jako gatunku (w sferze biologii, cech psychicznych i moralności).”<sup>6</sup> Jak pisze Michał Musielak w czerwcu 1933 roku eugenik prof. E. Rüdin został mianowany pełnomocnikiem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Towarzystwie Higieny Ras, w związku z czym działania teoretyków „czystości rasy” stały się podstawą polityki ludnościowej i zdrowotnej III Rzeszy.<sup>7</sup> Autor podkreśla, że wprowadzane w życie kolejne ustawy mające na celu „oczyszczenie” niemieckiego społeczeństwa, stwarzały prawne instrumenty kontroli zachowań seksualnych i prokreacyjnych ludności niemieckiej.<sup>8</sup>

Narodowosocjalistyczne pojęcie „higieny ras” (*Rassenhygiene*) oznacza praktyczne „wyeliminowanie małowartościowego” narodu za pomocą metod opartych na eugenicie. Jak podkreślają autorzy książki *Rasse, Blut und Gene. Geschichte der Eugenik und Rassenhygiene in Deutschland* (Rasa, krew i geny. Historia eugeniki i higieny ras w Niemczech) „higiena ras” stanowi podstawowy element walki

---

<sup>5</sup> Ośrodek informacji ONZ w Warszawie, Czym był Holokaust? [online]. Dostępny w internecie: <http://www.unic.un.org.pl/holokaust/czym-byl.php>. [dostęp 17 marca 2011].

<sup>6</sup> *Nowa Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, s.774.

<sup>7</sup> M. Musielak, *Sterylicacja ludzi ze względów eugenicznych w stanach Zjednoczonych, Niemczech i Polsce (1899-1945)*, Poznań 2008, s.175.

<sup>8</sup> *Ibidem*.

narodowych socjalistów z „genetycznie zdegradowanym” społeczeństwem.<sup>9</sup> Założenia te doprowadziły do powstania 1 stycznia 1931 roku Głównego Urzędu Ras i Osadnictwa.<sup>10</sup> Jego zadaniem była realizacja koncepcji związanych z „hodowlą rasy aryjskiej”, polegającą na prowadzeniu badań rasowych oraz oceny „wartości rasowej” ludności. Przeprowadzane w urzędzie badania dotyczyły zdolności reprodukcyjnej zarówno pod względem fizycznym jak i psychicznym i od ich wyników uzależnione były zgody na zawieranie związków małżeńskich. Pierwszym kierownikiem urzędu został Minister III Rzeszy do spraw Żywności i Rolnictwa, Richard Walter Darré.

Działania narodowych socjalistów, o których piszę w kolejnych rozdziałach, miały na celu realizację polityki demograficznej kraju, zarówno na potrzeby armii jak i realizacji planów powojennych (np. w zakresie polityki ludnościowej). Jak pisze Irena Strzelecka eksperymentalna działalność hitlerowskich lekarzy oprócz eliminacji „małowartościowego społeczeństwa” miała na celu poprawę stanu zdrowia niemieckich żołnierzy.<sup>11</sup> Jak podkreśla autorka, w wyniku konferencji zorganizowanej 7 i 8 lipca 1942 roku lekarzowi Carlowi Claubergowi (autorytetowi w leczeniu bezpłodności) polecono opracowanie metody sterylizacji nieograniczonej liczby osób w jak najkrótszym czasie.<sup>12</sup> Maciej Winnicki pisze z kolei, że celem polityki nazistów była zmiana formy i państwa niemieckiego potrzebna do przekształcenia porządku świata i struktury jego ludności.<sup>13</sup>

Polityka prorodzinna narodowych socjalistów, jak podkreśla Musielak, opierała się na dwóch, wzajemnie się uzupełniających płaszczyznach: eugenicznej, mającej podnieść „genetyczną jakość narodu” oraz ekonomicznej, mającej na celu zwiększenie stopy urodzeń w kraju. Płaszczyzna eugeniczna opierała się na wprowadzonej ustawie sterylizacyjnej oraz kolejnych rozporządzeniach o ochronie zdrowia. Płaszczyzna ekonomiczna to wprowadzone pożyczki małżeńskie, zasiłki dla dzieci i dodatki rodzinne.<sup>14</sup>

---

<sup>9</sup> P. Weingart, J. Kroll, K. Bayertz, *Rasse, Blut und Gene. Geschichte der Eugenik und Rassenhygiene in Deutschland*, Suhrkamp 1988, s. 363.

<sup>10</sup> SS Rasse und Siedlungshauptamt [online]. Dostępny w internecie: <http://ss-rasse-und-siedlungshauptamt.co.tv/#Formation>. [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>11</sup> I. Strzelecka, Eksperymenty medyczne [online]. Dostępny w internecie: [http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com\\_content&task=view&id=12&Itemid=19&limit=1&limitstart=0](http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=19&limit=1&limitstart=0). [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>12</sup> *Ibidem*.

<sup>13</sup> M. Winnicki, Nazistowska rewolucja społeczna. Jednostka i społeczeństwo w III Rzeszy [online]. Dostępny w internecie: <http://niniwa2.cba.pl/nazizm.htm>. [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>14</sup> M. Musielak, *Sterylicacja ludzi ze względów eugenicznych w stanach Zjednoczonych, Niemczech i Polsce (1899-1945)*, Poznań 2008, s.179.

Wynikiem tego było także prowadzenie na szeroką skalę akcji mających na celu eliminację ze społeczeństwa osób niepełnosprawnych i homoseksualnych. Tworzenie domów Lebensborn stanowić miało próbę stworzenia nowego pokolenia czystej krwi aryjczyków. W domach tych niezamężne kobiety niemieckie miały rodzić aryjskie dzieci, których wychowaniem miało zająć się państwo lub wskazane przez nie rodziny.

## 1.2 Eksterminacja Żydów i Romów

NSDAP oraz jej przywódca Adolf Hitler w 1933 roku realizowali rasistowskie i antysemickie programy przewidujące separację ludności żydowskiej oraz ograniczanie jej praw. Wspomniane wcześniej Ustawy Norymberskie z 1935 roku stały się głównym aktem prawnym dyskryminującym ludność żydowską. W oparciu o zapis Ustawy o ochronie krwi niemieckiej, zawieranie związków małżeńskich pomiędzy osobami „czystej krwi niemieckiej” i Żydami zostało prawnie zabronione. Zakaz współżycia pozamałżeńskiego z osobnikami „czystej krwi” i zakaz wywieszania flagi narodowej Rzeszy stanowiły kolejny paragraf ustawy dyskryminujący ludność żydowską w nazistowskich Niemczech.<sup>15</sup> Wprowadzenie restrykcyjnego prawa miało na celu zapobiegnięcie „hańbienia rasy”, a wprowadzone sankcje, związane ze złamaniem którejs z wymienionych zasad, oznaczały karę więzienia bądź zesłanie do obozu koncentracyjnego. „Ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej” przedstawione w styczniu 1942 roku, przez urzędnika SS Reinhrada Heydricha (*Endlösung der Judenfrage*) stanowiło bezprecedensową próbę zagłady całego narodu żydowskiego.<sup>16</sup> Masowa eksterminacja ludności żydowskiej przez nazistów nie związana była z kryterium religijnym czy kulturowym, tylko rasowym. Narodowi socjaliści uznawali bowiem za Żyda osobę, w którego rodzinie do trzech pokoleń wstecz co najmniej jedna osoba była pochodzenia żydowskiego. Początek II Wojny Światowej 1 września 1939 roku oznaczał budowę „nowego ładu świata”, którego celem było wyeliminowanie „niepożądanych” osób, w szczególności Żydów i Słowian. W 1941 roku niemieckie oddziały zbrojne (*Einsatzgruppen*) wykorzystane zostały do zabijania ludności żydowskiej, w wyniku czego śmierć poniosło około 1,5 milionów Żydów.<sup>17</sup> Na terenie okupowanej Polski powstało 6 obozów koncentracyjnych (Auschwitz-Birkenau,

---

<sup>15</sup> Die drei Nürnberger Gesetze vom 15 September 1935 (Und Durchführungsverordnungen)

<sup>16</sup> Ośrodek informacji ONZ w Warszawie [online]. Dostępny w internecie: [http://www.unic.un.org.pl/holokaust/rys\\_historyczny.php](http://www.unic.un.org.pl/holokaust/rys_historyczny.php). [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>17</sup> *Ibidem*.



Treblinka, Bełżec, Sobibór, Lublin – znany jako Majdanek – i Chełmno), które stanowiły miejsca masowych morderstw Żydów. Nazistowska polityka eksterminacji ludności żydowskiej doprowadziła do morderstw około 80-90% Żydów zamieszkujących Europę Środkową.

Od momentu przejścia władzy przez NSDAP również Romowie stali się ofiarami pseudonaukowych badań i eksperymentów nazistów. Niemieccy narodowi socjaliści internowali Romów z okupowanych krajów do III Rzeszy i Polski, gdzie zmuszali ich do pracy bądź zabijali. Podobnie jak w przypadku Żydów, oddziały zbrojne *Einsatzgruppen* dokonywały masowych egzekucji, gwałtów, podpaień i tortur na ludności romskiej.<sup>18</sup> Jak pisze Laurence Rees, planowana przez narodowych socjalistów eksterminacja Romów miała bezwzględny i masowy charakter, tak jak w przypadku ludności żydowskiej.<sup>19</sup> Powodem „eliminacji” ludności romskiej było ich niearyjskie pochodzenie, które jak w przypadku Żydów stało się zagrożeniem dla wymienianej wielokrotnie „czystości rasy”. 15 listopada 1943 roku Heinrich Himmler wydał decyzję o traktowaniu ludności romskiej na równi z żydowską. Doktor Josef Mengele, pełniący od maja 1943 roku funkcję lekarza „obozu cygańskiego” w Auschwitz-Birkenau stał się symbolem „niehumanicznych” praktyk na Romach. Jak podkreśla Stowarzyszenie Romów w Polsce, ludność romska była masowo zabijana w lasach oraz miejscach swoich wędrowek. Szacuje się, że eksterminacja Romów prowadzona przez nazistów dotknęła od 30 do 60 procent ludności romskiej w Europie.<sup>20</sup> Dokładne ustalenie miejsc tych zbrodni, po upływie 60 lat jest niemal niemożliwe.

### 1.3 Instytucje Życia – Lebensborn

Instrumentem rasowej polityki narodowosocjalistycznej, działającej w strukturach organizacyjnych SS, była instytucja (oficjalnie instytucja opiekuńczo-charytatywna) Lebensborn e.V.<sup>21</sup> Powołanie tej jednostki w 1935 roku z polecenia Heinricha Himmlera propagowało wielodzietność oraz czystość rasową w rodzinach

---

<sup>18</sup> Eksterminacja Romów w okresie II Wojny światowej w okupowanych krajach europy [online]. Dostępny w internecie: <http://www.stowarzyszenie.romowie.net/index.php/czytnik-artykulow/items/77.html>. [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>19</sup> L.Rees, *Auschwitz. Naziści i „ostateczne rozwiązanie”*, Warszawa 2005, s. 190-193.

<sup>20</sup> <sup>20</sup> Eksterminacja Romów w okresie II Wojny światowej w okupowanych krajach europy [online]. Dostępny w internecie: <http://www.stowarzyszenie.romowie.net/index.php/czytnik-artykulow/items/77.html>. [dostęp 6 lipca 2011].

<sup>21</sup> *Lebensborn eingetragener Verein*.

niemieckich, poprzez odpowiednią selekcję kobiet i mężczyzn<sup>22</sup>. Niemiecka autorka i dziennikarka Dorothee Schmitz-Köster, w swojej książce *W imię rasy. Dzieci dla Führera- mity i rzeczywistość* podejmuje próbę dokładnej analizy domów Lebensborn, i opisuje działalność tej instytucji w oparciu o federalne archiwa NS: „Zakłady te wcale nie mają charakteru szpitala czy kliniki porodowej, ale są dla matek domami w najpełniejszym sensie tego słowa. Matki nie mieszkają we wspólnych sypialniach, ale w małych, gustownie i funkcjonalnie urządzonych pokojach dwu- lub trzyosobowych. W przyjemnych, słonecznych pokojach dziennego pobytu mają do dyspozycji książki, gry, radio i wiele innych rozrywek...”<sup>23</sup>.

Jak podkreśla autorka, taki wizerunek zakładów stał się „pozytywną” reklamą domów porodowych, do których przybywały niezamężne kobiety. Warty uwagi jest fakt, że społeczna dyskryminacja oraz potępienie ze strony kościoła, towarzyszyły właśnie niezamężnym kobietom, które szukając zrozumienia i akceptacji zgłaszały się do domów Lebensborn<sup>24</sup>. Istniejąca wówczas organizacja „Akcja Pomocy Matka i Dziecko”<sup>25</sup> nie była w stanie zagwarantować odpowiedniej opieki kobietom, które rzekomo miały rozpowszechnić i przedłużyć idealną aryjską rasę wśród społeczeństwa III Rzeszy. Naziści zdecydowali więc, że idealnym instrumentem tworzenia doskonałej polityki rasowej będzie utworzenie Instytucji Życia - domów Lebensborn. Instytucja ta podlegała Głównemu Urzędowi Ras i Osadnictwa<sup>26</sup> i zgodnie z założeniami wyznaczonymi przez statut organizacji, opiekowała się tylko „czystymi rasowo”, niezamężnymi matkami, które chciały urodzić dziecko w tajemnicy przed innymi. Często bowiem kobiety zapładniane zostawały przez oficerów, członków policji czy SS<sup>27</sup>, których geny przekazywane potomstwu tworzyły doskonały materiał do budowania idealnego społeczeństwa, społeczeństwa bez skaz. Fakt zapładniania kobiet przez wyselekcjonowanych mężczyzn wiązał się bezpośrednio z polityką Himmlera, który pragnął zwiększyć wielodzietność wśród członków SS. By osiągnąć ten cel szef policji wprowadził potrącenia od miesięcznej pensji, stanowiące odpowiedni procent-stosowny do rangi oraz liczby posiadanego potomstwa, ponadto zakładał awans na wyższe stanowisko uzależniony od ilości posiadanych dzieci.

---

<sup>22</sup> *Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, s. 798.

<sup>23</sup> D. Schmitz-Köster, *W imię rasy. Dzieci dla Führera- mity i rzeczywistość*, Warszawa 2000, s. 78.

<sup>24</sup> Lebensborn e.V. (Lebensborn eingetragener Verein), [online]. Dostępny w internecie: <http://www.dws-xip.pl/reich/Monika/dokument1.html>. [dostęp 17 kwietnia 2011].

<sup>25</sup> Niem. *Hilfwerk Mutter und Kind*.

<sup>26</sup> Niem. *Rasse- und Siedlungshauptamt*.

<sup>27</sup> Lebensborn e.V. - Stowarzyszenie Źródeł Życia, [online]. Dostępny w internecie: <http://www.dws-xip.pl/reich/ss/leben.html>. [dostęp 14 kwietnia 2011].

Wspomina o tym fakcie w swojej autobiografii Rudolf Höss były komendant obozu oświęcimskiego: „Bezdietne rodziny SS, które według orzeczenia lekarskiego nie mogły spodziewać się dzieci, wzywane były przez Reichsführera SS, aby mogły w określonym terminie, w zależności od warunków materialnych, wziąć z Lebensbornu jedno albo więcej dzieci na wychowanie lub w celu adopcji”.<sup>28</sup>

Zarówno adopcja dzieci przez rodziny funkcjonariuszy SS jak i wspomniana już wcześniej możliwość urodzenia dziecka w domu Lebensborn miały na celu uniknięcie nielegalnej aborcji, a co się z tym wiąże utratą „wartościowych jednostek”. Polityka utworzenia domów Lebensborn odnosiła się do jednego hasła: „Podarować dziecko Führerowi”<sup>29</sup>, co opisał w swojej książce Volker Koop<sup>30</sup>, niemiecki publicysta, historyk i dziennikarz. Autor ukazuje nienawiść rasową, uwarunkowaną nazistowską teorią „genetycznie cennej biologii rasowej”. Zauważa on, że pomimo działalności domów (która nie była tajna), stan wiedzy związany z tematyką Lebensborn jest wciąż ubogi, często nawet błędny. Koop zwraca uwagę na wykorzystywanie kobiet przez nieludzką politykę ludnościową nazistów; jego książka szczegółowo odzwierciedla losy osób dotkniętych przez brutalny system narodowosocjalistycznych Niemiec, o których nie chce się mówić, bądź, zdaniem autora, mówi się za mało.

Wspomnianej już wcześniej Dorothee Schmitz-Köster, udało się dotrzeć do kobiet, które postanowiły urodzić dziecko w jednym z domów Lebensborn. Jedną z nich była Gerda B., która w 1938 roku, jako dwudziestoletnia kobieta zaszła w ciążę z narzeczoną<sup>31</sup>. Kobieta zdecydowała się udać do jednego z domów Lebensborn, ponieważ jej ciąża nie mogła wyjść na jaw, co związane było z radykalnymi poglądami jej rodziców oraz faktu, że jej narzeczony opuścił ją wkrótce po zajściu w ciążę. Kolejną kobietą, do której dotarła Köster była Therese S., której historia jest jeszcze bardziej skomplikowana. Mianowicie kochała ona żonatego, o dwadzieścia lat starszego mężczyznę, który był wysokim rangą członkiem SS.<sup>32</sup> Kobieta w 1936 roku urodziła dziecko, które oddała na wychowanie swojemu kochankowi oraz jego bezdziejnej żonie. Układ ten okazał się fiaskiem, gdyż Therese S. znów zaczęła spotykać się ze swoim kochankiem, zachodząc z nim w ciążę po raz drugi. Po przeczytaniu ogłoszenia o istnieniu domów Lebensborn Theresa S. zgłosiła się tam i otrzymała pracę na

---

<sup>28</sup> R. Höss, *Wspomnienia Rudolfa Hössa : komendanta obozu oświęcimskiego*, Warszawa 1956.

<sup>29</sup> Niem. *dem Führer ein Kind schicken*.

<sup>30</sup> V. Koop, *Dem Führer ein Kind schenken – die SS-Organisation "Lebensborn" e.V.*, Köln 2007.

<sup>31</sup> D. Schmitz-Köster, *W imię rasy. Dzieci dla Führera- mity i rzeczywistość*, Warszawa 2000, s. 124.

<sup>32</sup> *Ibidem*, s. 125.

stanowisku akuszerki oraz zapewnienie o możliwości urodzenia w nim dziecka.

Poniżej przedstawiam odpis prośby jednej z kobiet chcących wstąpić do domu Lebensborn z 07.10.1938 roku, znajdujący się w Archiwum Federalnym w Berlinie.

„Przeczytałam Wasz adres w gazecie i zwracam się z ufnością do Was w wielkiej potrzebie. Będę miała dziecko z mężczyzną, którego nie mogę poślubić. Ponieważ nie wiem, gdzie udać się na poród, a sprawa nie może wyjść na jaw ani u mnie w domu, ani tu w Straubing (jestem opiekunką społeczną), chciałabym zapytać, czy nie macie domu, w którym można by zamieszkać dłuższy czas przed porodem. Zarówno ojciec dziecka, jak ja jesteśmy zdrowi i jesteśmy aryjczykami. Chciałabym oczekiwać przyjścia na świat mojego dziecka, w jakimś spokojnym miejscu, bez codziennej bieganiny. Czy zapewniacie dyskrecję? Jakie są warunki w Waszych domach, jak wysokie są koszty? Jestem członkiem Barmeńskiej Kasy Chorych (*Barmer Ersatzkasse*), czy kasa ta mogłaby świadczyć swoje usługi bez ujawniania całej sprawy? Proszę o możliwie szybką odpowiedź(...). Jestem obecnie w trzecim miesiącu i w grudniu-styczniu chciałabym pójść do jakiegoś domu, bo wtedy widać już będzie po mnie odmienny stan.  
Heil Hitler

P.S. Czy Wasza instytucja pomaga także umieścić gdzieś dziecko po porodzie?”<sup>33</sup>

Polityka Lebensbornu odwoływała się do tezy, że rodzice dzieci muszą być czystej krwi aryjczykami. W oczach nazistów tylko takie relacje gwarantowały narodziny zdrowego potomstwa, a to stanowiło jeden z priorytetów polityki ludnościowej narodowosocjalistycznego państwa. Jak opisuje Köster we wszystkich domach Lebensbornu na świat przyszło od 7 do 8 tysięcy dzieci.<sup>34</sup> Choć nie ma potwierdzonych danych dotyczących śmiertelności dzieci, autorka opierając się na danych organizacji podaje, że umieralność w domach Lebensborn wynosiła 3 procent, a w samej Rzeszy 6 procent. Truizmem jest, że w ośrodkach na świat przychodziły dzieci martwe i chore (kalectwo, choroba genetyczna). Niestety nie ma oficjalnych dokumentów, które potwierdzałyby „eliminację” chorych dzieci Lebensbornu. Autorka sugeruje, że dowodem uśmiercania dzieci było odsyłanie ich na „specjalną terapię” w oddziale psychiatrii dziecięcej, co w języku III Rzeszy równoznaczne było z wyrokiem śmierci (który wykonywano za pomocą tabletek luminalu i zastrzyków z morfiny). Dowodem na wyżej wymieniony akt bestialstwa jest list kierownika Heim

---

<sup>33</sup> *Ibidem*, s. 127.

<sup>34</sup> *Ibidem*, s. 157.

Wienerwald<sup>35</sup> do Gregora Ebnera, w którym pisze: „Niedorozwinięte umysłowo niemowlę ma zostać przeniesione do wiedeńskiego Zakładu Opiekuńczego Am Spiegelgrund, gdyż działa on zgodnie z ideą eliminacji”<sup>36</sup>.

Ofiary programu Lebensborn zorganizowały w dniu 06.11.2006 roku pierwszy jawny zjazd osób urodzonych w czasach nazistowskich, który odbył się w Wenigerode, mieście położonym na wschodzie Niemiec<sup>37</sup>. Celem spotkania była wspólna próba przełamania traumatycznych wspomnień. Jak podkreślił przewodniczący stowarzyszenia Ślady Życia (*Lebensspuren*) Matthias Meissner: „Pragniemy przełamać tabu, jakie wytworzyło się wokół naszego pochodzenia, i zachęcić innych do poszukiwania swych korzeni”<sup>38</sup>.

Z kolei w roku 2009 „Rzeczpospolita” opublikowała historię Folkera Heinecka, który wychowany w nazistowskiej rodzinie, w ramach programu Lebensborn, po 34 latach ustalił swoją prawdziwą tożsamość<sup>39</sup>. Mający prawie 70 lat mężczyzna dowiedział się, że naprawdę nazywa się Aleksander Litau urodzony na Krymie. Po narodzeniu został odebrany rodzicom i poddany szczegółowym badaniom lekarskim, po których trafił do „porządnej rodziny”. Bohater artykułu Justyny Prus, podkreśla, że przybrani rodzice nie znali jego dokładnego pochodzenia; dobrze go wychowali i wykształcili. Największym marzeniem Aleksandra Litau jest odnalezienie grobu biologicznej matki w celu złożenia na nim kwiatów.

## 1.4 Niepełnosprawni w systemie nazistowskim

Czarną kartą w historii polityki rasowej III Rzeszy jest bez wątpienia eliminacja ze społeczeństwa osób niepełnosprawnych, znana pod nazwą Akcji T-4 (nazwa pochodzi od adresu placówki znajdującej się w Berlinie przy ulicy *Tiergartenstrasse 4*), realizowanej w latach 1939-44. Wraz z początkiem lat trzydziestych wzrosła liczba osób niepełnosprawnych, które według nazistowskich psychiatrów stały się coraz

---

<sup>35</sup> Istniał od października 1938 do kwietnia - 1945 r.

<sup>36</sup> G. Lilienthal, *Der Lebensborn e.V.: Ein Instrument nationalsozialistischer Rassenpolitik*, Stuttgart/New York 1985, s. 103.

<sup>37</sup> P. Jendroszczyk, Dzieci Lebensborn szukają korzeni, „Rzeczpospolita” [online]. 2006, nr 3985. Dostępny w internecie: <http://www.rp.pl/search/archiwumrz?query=Dzieci%20Lebensborn%20szukaj%C4%85%20korzeni&dateFrom=&dateTo=&date=all>. [dostęp 17 marca 2011].

<sup>38</sup> *Ibidem*.

<sup>39</sup> J. Prus, Ofiara Lebensborn szuka prawdy o sobie, „Rzeczpospolita” [online]. 2009. Dostępny w internecie: <http://www.rp.pl/arttykul/245350.html>. [dostęp 17 marca 2011].

bardziej odporne na stosowaną terapię leczniczą, co w konsekwencji doprowadziło do zastosowania bardziej radykalnych metod walki z ludźmi niepełnosprawnymi. Wprowadzono działania, których celem była profilaktyka, a na znaczeniu zyskały idee oparte na eugenicie<sup>40</sup>. Narodowosocjalistyczna ideologia higieny rasowej zakładała konieczność sterylizacji osób „społecznie niedopasowanych”. Warto podkreślić fakt, że w okresie narodowosocjalistycznym nie posiadano jasnych wyobrażeń dotyczących dziedziczenia zaburzeń psychicznych, jednak stan wiedzy nie przeszkodził we wprowadzeniu eugeniczno-profilaktycznej działalności<sup>41</sup>.

Wprowadzona 14 lipca 1933 roku Ustawa o zakazie posiadania potomstwa przez dziedzicznie chorych i związana z tym sterylizacja osób niepełnosprawnych (pomimo faktu, że przed jej wprowadzeniem sterylizacja również była wykonywana) przyspieszyła masową zagładę, w wyniku której w latach 1934 i 1939-1945 ofiarami padło około 400 tys. osób<sup>42</sup>. Walka z "wytępieniem" nieuleczalnie chorych osób stała się priorytetowym zadaniem, mającym na celu uzdrowienie narodowosocjalistycznego społeczeństwa, tworzącego jednolitą, wspólną całość<sup>43</sup>.

Jak pisze Michael Burleigh do chorób dziedzicznych, wchodzących w skład wymienionej wcześniej ustawy zaliczało się<sup>44</sup>:

- wrodzony niedorozwój umysłowy
- schizofrenię
- psychozy maniakalno-depresyjne
- padaczkę
- pląsawicę Huntingtona<sup>45</sup>
- wrodzoną ślepotę i głuchotę
- ciężkie wady rozwoju fizycznego

Warty podkreślenia jest fakt, że biorąc pod uwagę stan wiedzy medycznej w latach trzydziestych, cały zapis ustawy, z naukowego punktu widzenia, był fałszywy i stanowił jedynie pretekst do oficjalnego wykonywania zabiegów sterylizacyjnych oraz

---

<sup>40</sup> *Nazizm, Trzecia Rzesza a procesy modernizacji*. Pod red. Huberta Orłowskiego i Christopa Kleßmanna. Poznań: Wydawnictwo poznańskie, 2000, s. 391.

<sup>41</sup> *Ibidem*, s. 393.

<sup>42</sup> G. Bock, *Zwangssterilisation im Nationalsozialismus. Studien zur Rassenpolitik und Frauenpolitik*, Opladen 1986.

<sup>43</sup> *Nazizm, Trzecia Rzesza a procesy modernizacji*. Pod red. Huberta Orłowskiego i Christopa Kleßmanna. Poznań: Wydawnictwo poznańskie, 2000, s. 396-399.

<sup>44</sup> M. Burleigh, *Trzecia Rzesza. Nowa Historia*, Warszawa 2002, s. 373.

<sup>45</sup> Genetyczna choroba polegająca na zaburzeniach fizycznych i psychicznych, np. niekontrolowane ruchy podobne do tańca, wicia i skręcania się.

eksterminacji osób niepełnosprawnych.

Kolejnym ważnym elementem polityki demograficznej nazistów była propaganda eugeniki wśród opinii publicznej. Przedstawianie filmów dokumentalnych, wykresów uzasadniających przymusową sterylizację, zastraszanie ludności wizją szczytowania się "niedoskonałego" i "niewartościowego" narodu, podawanie kwot wydawanych na osoby niepełnosprawne to niektóre z zabiegów, za pomocą których próbowano przekonać obywateli do poparcia akcji<sup>46</sup>. Wszystko to sprowadzało się oczywiście do jednego celu, wymienianego w tej pracy już wielokrotnie- stworzenia idealnego pod względem rasowym społeczeństwa. Potwierdzeniem tej tezy są słowa Karla Knaba, psychiatry mówiącego o swoich poglądach w stosunku do osób niepełnosprawnych: "Mamy w tych zakładach poza idiotami najniższego rzędu, stosunkowo nieznaczną liczbę duchowych wraków, [nieuleczalnych] pomimo stosowania wszystkich najlepszych metod terapii; materiał ludzki, który chociażby tylko ze względu na balast finansowy, jaki stanowi, powinno się wyeliminować, zabijając bezboleśnie, co jest usprawiedliwione w kategoriach oszczędnościowej polityki finansowej narodu walczącego o swoje istnienie- bez naruszania podstaw jego kulturowych wartości"<sup>47</sup>.

Jak pisze Michał Musielak, bardziej rygorystyczną ustawą spełniającą założenia eugeniki rasistowskiej była Ustawa o ochronie zdrowia dziedzicznego narodu niemieckiego z 18 października 1935 roku (*Gesetz zum Schutze der Erbgesundheit des deutschen Volk*)<sup>48</sup>. Zakazywała ona małżeństwa, jeżeli jedno z narzeczonych spełniało następujące kryteria:

- cierpiało na chorobę zakaźną, która groziła zdrowiu współmałżonka bądź potomstwu
- było ubezwłasnowolnione
- cierpiało na zaburzenia psychiczne
- cierpiało na chorobę dziedziczną w ujęciu ustawy o zapobieganiu choremu dziedzicznie potomstwu z 14 lipca 1933 roku, z wyjątkiem sytuacji, gdy jedno z kandydatów nie było zdolne do prokreacji.

W konsekwencji ustawy urzędy stanu cywilnego zostały zobowiązane do informowania urzędów zdrowia o planowanych ślubach, które z kolei musiały wydawać

---

<sup>46</sup> M. Burleigh, *Trzecia Rzesza. Nowa Historia*, Warszawa 2002, s. 379-387.

<sup>47</sup> *Ibidem*, s. 401.

<sup>48</sup> M. Musielak, *Sterylicacja ludzi ze względów eugenicznych w Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Polsce (1899-1945)*, Poznań 2008, s. 180.

specjalne zaświadczenia o zdatności do małżeństwa<sup>49</sup>.

Autor podaje liczbę zgłoszeń i wniosków o sterylizację, podjętych decyzji i liczbę wykonanych zabiegów, która wygląda następująco<sup>50</sup>:

**Tabela nr 1**

**Liczba zgłoszeń i wniosków o sterylizację, a także podjętych decyzji i wykonanych zabiegów w III Rzeszy w latach 1934-1945. \*Dane szacunkowe; \*\*Dane z pierwszej połowy 1937 r.; \*\*\*Dane szacunkowe za 1938 r. i do sierpnia 1939 r.; \*\*\*\* Do tej liczby należy dodać 40 000 osób wysterylizowanych w latach 1939-45 na ziemiach przyłączonych do Rzeszy. Puste pola oznaczają brak danych.**

Rok	Liczba zgłoszeń do sterylizacji	Liczba wniosków o sterylizację złożonych w sądzie	Decyzje podjęte przez sądy	Decyzje za sterylizacją	Decyzje przeciw sterylizacji	Liczba wykonanych sterylizacji
1934	222 055	84 330	67 337	62 463	4 874	32 268
1935	166 345	91 299	80 736	71 760	8 976	73 174
1936		86 254	76 265	64 646	11 619	63 547
1937		77 000*		70 000*		28 430**
1938- 1939		85 000***				70 000***
1940- 1946						60 000****
Razem	1 000 000***					360 000*

Źródło: M. Musielak, *Sterylicacja ludzi ze względów eugenicznych w Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Polsce (1899-1945)*, Poznań 2008, s.189.

W poprzednim podrozdziale dotyczącym funkcjonowania domów Lebensborn oraz dzieci, które wychowywały się w ramach programu, warto dodać, że społeczeństwo III Rzeszy, zgodnie z myślą polityki rasowej, oddawało swoje dzieci pod opiekę aparatu. Wiąże się to również z upośledzonymi dziećmi, których rodzice chcieli się pozbyć. Jak pisze Schmitz-Köster dowodzi tego m.in. list niejakej A.G., w którym

<sup>49</sup> *Ibidem*, s. 180.

<sup>50</sup> *Ibidem*, s. 189.



kobieta prosi o umieszczenie swojego dziecka w jednym z domów Lebensborn<sup>51</sup>. Matka pisze w nim, że urodziła dziecko, które jest "totalnym potworkiem" i w związku ze swoim zamążpójściem chce się go pozbyć zanim ono obudzi się do świadomego życia. Kierując się jednak zasadą, która mówiła tylko o "wartościowym życiu" kobieta spotkała się z odrzuceniem prośby przez zakład, otrzymując odpowiedź, że Lebensborn to instytucja SS opiekująca się tylko matkami i dziećmi spełniającymi warunki selekcji.

Instytut Pamięci Narodowej wspomina również o masowych egzekucjach niepełnosprawnych na terenie Polski<sup>52</sup>. Uśmiercanie chorych prowadzone było przez komisarza kryminalnego SS Obersturmführera Herberta Lange (funkcjonariusz tajnej policji państwowej w Poznaniu). Egzekucje odbywały się na podstawie list kandydatów "do ewakuacji" i jak podaje IPN, od listopada 1939 do 1945 roku władze okupacyjne w ramach realizacji „programu eutanazji” osób chorych psychicznie uśmierciły ogółem 6000 pacjentów.

---

<sup>51</sup> D. Schmitz-Köster, *W imię rasy. Dzieci dla Führera- mity i rzeczywistość*, Warszawa 2000, s. 173-174.

<sup>52</sup> A. Gut, Prokurator oddziałowej komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Poznaniu, Agata Gut, IPN [online]. Dostępny w internecie: [http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/2/730/Eutanazja\\_8211\\_ukryte\\_ludobojstwo\\_pacjentow\\_szpitali\\_psychiatrycznych\\_w\\_Kraju\\_Wa.html](http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/2/730/Eutanazja_8211_ukryte_ludobojstwo_pacjentow_szpitali_psychiatrycznych_w_Kraju_Wa.html). [dostęp 17 kwietnia].

Zdjęcie nr 1

Plakat wydany przez biuro polityki rasowej w 1938 roku:

„60,000 marek kosztuje utrzymanie osoby obciążonej chorobą dziedziczną podczas całego jej życia. Towarzyszu! To są także Twoje pieniądze. Czytaj nowy naród”<sup>53</sup>.



Źródło: United States Holocaust Memorial Museum, [online]. Dostępny w internecie: <http://www.ushmm.org/propaganda/archive/poster-neues-volk/>. [dostęp: 25 maja 2011].

<sup>53</sup> *Neues Volk*, nazistowska publikacja wydawana przez biuro polityki rasowej w latach 1934-41, skierowana do narodu niemieckiego, propagująca naród aryjski.

## 1.5 Narodowosocjalistyczna polityka seksualna

Hitlerowski system wartości opierał się na dwóch podstawowych zasadach: pierwszej głoszącej, iż rodzina jest podstawową jednostką zapewniającą prawidłowy rozwój narodu aryjskiego, oraz drugiej stwierdzającej istnienie tzw. rasy panów (*die Herrenrasse*). Obydwie te wartości tworzyły jednolite państwo i jego system. Mężczyźni o orientacji homoseksualnej naruszali system reprodukcyjny państwa niemieckiego, uniemożliwiając w ten sposób prawidłowe jego funkcjonowanie. W oczach władzy, homoseksualne akty miłosne to zaprzeczenie męskości, zaburzenie fizyczne prowadzące do braku posiadania własnego potomstwa. Biorąc pod uwagę fakt, że homoseksualizm dotyczy nie tylko mężczyzn, władze nazistowskie traktowały lesbijskie akty miłości jako nie zakłócające procesów reprodukcyjnych. Kobiety zostały bowiem ocenione jako teoretycznie ciągle zdolne do rodzenia dzieci i przedłużenia "doskonałego" narodu. „Narodowy socjalizm, kierując się dogmatem nierówności płci, skazywał kobiety na zamknięcie w kręgu spraw domowych i rolę samicy rozplodowej i przedmiotu uciech mężczyzny-bohatera”, podkreśla Maciej Winnicki<sup>54</sup>.

Narodziny aryjskiego potomstwa stały się głównym celem hitlerowskiej polityki reprodukcyjnej, co skutkowało wprowadzeniem przez rząd szeregu działań mających na celu propagowanie modelu wielodzietnej rodziny. Do działań takich zaliczyć można pożyczki małżeńskie, podatek kawalerski czy order Krzyża Honoru Niemieckiej Matki przyznawany wielodzietnym matkom. Warto dodać, iż w zależności od ilości posiadanych dzieci order przyznawany był w 3 klasach: złotej, srebrnej i brązowej. Dzieci w ideologii hitlerowskiej stały się ratunkiem dla narodu, który wskutek działań I Wojny Światowej stracił wielu obywateli. Dlatego bardzo ważną rolę w Trzeciej Rzeszy odgrywała polityka reprodukcyjna. Jak pisze Hans-Georg Stümke<sup>55</sup> polityka reprodukcyjna III Rzeszy to próba przekształcenia zasad etyki seksualnej- rozrodczej, w moralną dyscyplinę, która poprzez swoje oddziaływanie pozwala skutecznie prześladować homoseksualistów.

Homoseksualizm stał się również zagrożeniem dla „poprawnie” funkcjonującego męskiego społeczeństwa. Narodowy socjalizm stawiał bowiem mężczyzn ponad kobietami w hierarchii społecznej, wskazując naturalną odmienność

---

<sup>54</sup> M. Winnicki, *Nazistowska rewolucja społeczna. Jednostka i społeczeństwo w III Rzeszy* [online]. Dostępny w internecie: <http://www.niniwa2.cba.pl/nazizm.htm>. [dostęp 17 marca 2011].

<sup>55</sup> H.G. Stümke, *Homosexuelle in Deutschland- eine politische Geschichte*, München 1989, s. 102.

wynikającą z roli płci w społeczeństwie<sup>56</sup>. W oczach nazistów nieheteronormatywny mężczyzna to osoba, która przekroczyła określone granice, polegające na aktywnej roli mężczyzny a pasywnej kobiety w społeczeństwie. Aktywność ta polegała na spełnianiu odpowiedniej roli społecznej, w której mężczyzna to człowiek odpowiedzialny, twórczy i przede wszystkim ten, który przewodzi narodowi, podczas gdy pasywna rola kobiety opierała się głównie na funkcji reprodukcyjnej. Orientacja homoseksualna to wyraźne przekroczenie tych zasad, polegające na przejęciu roli mężczyzny wyznaczonej przez reżim (aktywnej i pasywnej bądź tylko pasywnej). Zgodnie z ideałem męskości, wyrażającym opanowanie, zmysłowość oraz energię do kierowania narodem, każdy kto nie spełniał tych kryteriów był podejrzewany o homoseksualizm<sup>57</sup>. Jak podkreśla Müller tylko ten, który potrafił „trzymać na wodzy” swoją seksualność i zapanować nad swoimi zmysłami, mógł uchodzić za człowieka wiarygodnego i wydajnego<sup>58</sup>.

Zdaniem narodowych socjalistów homoseksualiści stali się realnym zagrożeniem dla mężczyzn heteroseksualnych ze względu na fakt, że poprzez uwodzenie mogli szerzyć orientację homoseksualną wśród „zdrowego” narodu, co wiązało się z tym, że stawali się zagrożeniem dla funkcjonowania całego reżimu<sup>59</sup>. Według nazistów „kochający inaczej” pozbawiali swój kraj siły rozrodczej, co w konsekwencji prowadziło do spadku liczby urodzeń, a to z kolei przenosiło się na osłabienie armii III Rzeszy.

Warto nadmienić, iż mężczyźni o nieheteronormatywnej orientacji seksualnej w okresie narodowego socjalizmu byli narażeni na dyskryminację i odrzucenie przez naród, o czym dobrze wiedziała władza, nie dążąc oczywiście do zmiany tej sytuacji. Dylemat narodowego socjalizmu można wyrazić na dwa sposoby: oddziaływanie homoseksualizmu na męski system społeczny oraz sposób w jaki homoseksualizm ten system piętnuje.

Niemiecki socjolog Klaus Theweleit zwrócił uwagę na związek między homoseksualizmem a ruchem narodowo-socjalistycznym. Homoseksualność nie mogła być akceptowana ponieważ nie była zgodna z nazistowską wizją seksualności człowieka. Legalizacja związków osób tej samej płci umożliwiłaby udział

---

<sup>56</sup> J. Müller, *Ausgrenzung der Homosexuellen aus der „Volksgemeinschaft“ - Die Verfolgung von Homosexuellen in Köln*, Köln 2003, s. 31.

<sup>57</sup> *Ibidem*.

<sup>58</sup> *Ibidem*, s. 32.

<sup>59</sup> *Ibidem*, s. 33.

mężczyznom homoseksualnym w sprawowaniu władzy<sup>60</sup> (w rozdziale *Paragraf 175*, został przywołany głośny przypadek jednego z czołowych działaczy NSDAP Ernsta Röhma). Kolejnym ważnym aspektem w homofobicznych zachowaniach władzy było założenie, że homoseksualiści będą organizować manifestacje, co negatywnie wpłynie na funkcjonowanie reżimu. Szef SS, minister spraw wewnętrznych od 1943 r. Heinrich Himmler<sup>61</sup> uznał, że homoseksualizm może zakłócić funkcjonowanie rasy panów, nie ukrywając przy tym swojego wstrętu do homoseksualistów<sup>62</sup>. Himmler uważał, że czynnikiem prowadzącym do rozkładu państwa jest homoseksualizm, a w celu zapobiegnięcia tej „chorobie” zalecał w ramach organizacji młodzieżowych zapewnienie jak najwcześniejszych kontaktów mężczyzn z płcią przeciwną<sup>63</sup>. W dniu 18 lutego 1937 r. w Bad Tölz Himmler wygłosił przemówienie do przywódców SS podkreślając, że propagowanie homoseksualizmu spowoduje wymarcie społeczeństwa<sup>64</sup>. Idąc dalej zarzucał mężczyznom o nieheteronormatywnej orientacji seksualnej, że byli tchórzami, kłamcami oraz ludźmi z zaburzeniami psychicznymi.

Naziści przyjęli teorię opracowaną przez psychiatrów Emila Kraepelina i Karla Bonhoeffera (jeszcze w Republice Weimarskiej), że skłonności homoseksualne tłumaczone są faktem wykorzystywania seksualnego w młodości przez starszych mężczyzn<sup>65</sup>. W tym aspekcie zakładano, że ze względu na słabo rozwiniętą orientację seksualną, szczególnie młodzi ludzie stają się ofiarą tej „choroby”. W roku 1936 powstała Centrala Zwalczenia Aborcji i Homoseksualizmu, a prześladowania „kochających inaczej” zaczęły przybierać szerszą skalę<sup>66</sup>. Akcje propagandowe reżimu spowodowały wzrost liczby skazanych z mocy paragrafu 175; internowani w obozach koncentracyjnych, homoseksualiści należący do SS karani byli śmiercią<sup>67</sup>. Mimo działań narodowych socjalistów prowadzących do zamykania „homo” barów w Berlinie czy Hamburgu, nie prowadziło to do dużego osłabienia środowiska homoseksualnego. Dopiero większa kryminalizacja homoseksualizmu, (m.in. za sprawą rozgałęzionej sieci

---

<sup>60</sup> K. Theweleit, *Männerphantasien*, München 2000, s. 334.

<sup>61</sup> J.C. Fest, *Das Gesicht des Dritten Reiches*, München 1963, s.156-174.

<sup>62</sup> B. Jellonnek, *Homosexuelle unter dem Hakenkreuz- die Verfolgung von Homosexuellen im Dritten Reich*, Paderborn 1990, s. 24.

<sup>63</sup> C. Limpricht, J. Müller, N. Oxenius, *Verführte Männer. Das Leben der Kölner Homosexuellen im Dritten Reich*, Köln 1991, s. 58.

<sup>64</sup> H.G. Stümke, *Rosa Winkel, Rosa Listen- Homosexuelle und „Gesundes Volksempfinden“ von Auschwitz bis heute*, Hamburg 1981, s. 218.

<sup>65</sup> S. Maiwald, G. Mischler, *Seksualność w cieniu swastyki*, Warszawa 2002, s. 142.

<sup>66</sup> *Ibidem*, s. 143.

<sup>67</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Vefolgung*, Frankfurt am Main 1993, s.242.

informatorów, którzy motywowani chęcią zemsty, często ze względu na pozycję społeczną) skłaniała homoseksualistów do podjęcia działań mających na celu odwrócenie od siebie uwagi reżimu. Presja psychiczna stosowana przez urzędników w celu przyznania się do swojej orientacji zaczynała się strach wśród środowisk homoseksualnych. Powstałe w państwie obozy zagłady wymierzone były również przeciwko homoseksualistom, co powodowało ich obawy o własne życie. Po dojściu Hitlera do władzy w roku 1933 umocniło się przekonanie, że czystość krwi niemieckiej jest warunkiem trwania narodu aryjskiego.

## 1.6 Homoseksualizm w aspekcie biologicznym i medycznym

Zgodnie z założeniami narodowych socjalistów medycyna miała wpływać na poprawne funkcjonowanie polityki rozrodczej kraju. Podstawą higieny rasowej stały się metody mające na celu wyeliminowanie ze społeczeństwa zaburzeń fizycznych oraz psychicznych, które zgodnie z ideologią III Rzeszy były ograniczeniem dla rozrodu rasy niemieckiej, a ludzie upośledzeni byli mało wartościowi dla państwa. Homoseksualizm dla narodowych socjalistów jak już zostało wcześniej wspomniane był chorobą (Burkhard Jellonek podkreśla, że uważany był nawet za chorobę zakaźną<sup>68</sup>) i konieczne było zapobiegnięcie rozpowszechnienia się tej „zarazy” w społeczeństwie. Trzeba jednak nadmienić, że elementem reżimu w celu zatrzymania rzekomej "choroby" była również eliminacja samych aryjczyków, co w konsekwencji polityki ludnościowej nazistów miało uchronić czystą rasę przed genetycznym „zgorzeniem”<sup>69</sup>.

Psychiatra Rudolf Lemke reprezentował pogląd, że zaburzenia popędu płciowego uwarunkowane są zmianami powstałymi w mózgu. Homoseksualizm może być dziedziczony przez pokolenia i karanie osób o takiej orientacji nie powinno być brane pod uwagę. Inny psychiatra Hans Bürger-Prinz uważał, że sposobem rozwiązania problemu orientacji seksualnej winna być odpowiednia edukacja, co w jego rozumieniu równało się karze więzienia<sup>70</sup>.

Kolejną metodą "uleczenia" z homoseksualizmu mężczyzn mogła być psychoterapia. Przedstawicielem tej idei był Johannes Heinrich, który tłumaczył zaburzenia orientacji faktem rozwoju zdolności do kochania. Dla zobrazowania tej

---

<sup>68</sup> B. Jellonek, R.Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesüht*, Padeborn 2002, s.121.

<sup>69</sup> *Ibidem*, s. 122.

<sup>70</sup> *Ibidem*, s. 197.

sytuacji Heinrich podawał przykład dziecka, które przyjmuje od rodziców złe wzorce<sup>71</sup>. Jeżeli matka wychowująca swoje dziecko jest niedobra oraz "zimna" wobec swojego dziecka, a ojciec dobry i "miękki" to orientacja dziecka będzie homoseksualna. Ponadto uważał, że kolejność urodzenia dzieci, w przypadku rodzin wielodzietnych również wpływa na orientację dziecka. Heinrich sam włączył się w debatę o homoseksualizmie i w roku 1937 w Bad Tölz wygłosił przemówienie, w którym stwierdził, że tylko 2 % przypadków homoseksualizmu może być wrodzone.

Oprócz wspomnianych teorii zwalczania homoseksualizmu wykonywano konkretne zabiegi medyczne mające na celu przywrócenie mężczyznom nieheteronormatywnym orientacji heteroseksualnej. Przykładem okrutnych działań narodowych socjalistów były terapie hormonalne prowadzone na więźniach obozów koncentracyjnych, polegające na wszczepianiu pod skórę kapsułki zawierającej męski hormon płciowy - testosteron. Kolejnym zabiegiem była przymusowa kastracja mająca na celu karanie i zlikwidowanie przestępców seksualnych, jeżeli to dalej nie skutkowało zastosowanie wobec homoseksualistów miał odpowiednio paragraf 175<sup>72</sup>.

Po zmianie ustawy o zapobieganiu dziedzicznie choremu potomstwu<sup>73</sup> 26 czerwca 1935 r. homoseksualiści za własną zgodą mogli dobrowolnie poddać się zabiegowi usunięcia gruczołów płciowych. Spowodowało to, że Niemcy homoseksualiści musieli wybierać mniejsze zło. Strach przed obozami koncentracyjnymi i prześladowaniami sprawiał, że wielu „kochających inaczej” poddawało się zabiegowi. Jak pisze Jellonek więźniowie obozów poddając się kastracji mogli "wykupić" sobie wolność<sup>74</sup>, a wśród obywateli mogli na nowo wzbudzić akceptację społeczną<sup>75</sup>.

By zobrazować rzekomą poprawę psychicznego stanu zdrowia więźniów poddanych zabiegowi wszczepienia testosteronu, poniżej przedstawiona została notatka medyczna sporządzona przez dr Carla Vaerneta, nazistę wykonującego zabiegi w obozie koncentracyjnym Buchenwald.

„Objaśnienie:

---

<sup>71</sup> *Ibidem*, s. 144.

<sup>72</sup> *Ibidem*, s. 141.

<sup>73</sup> Niem. *Gesetzes zur Verhütung erbkranken Nachwuchses*.

<sup>74</sup> B. Jellonek, R.Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesühnt*, Paderborn 2002, s. 152.

<sup>75</sup> *Ibidem*, s. 159.

Od kilku dni po wszczęciu implantu zdecydowanie poprawiła się jakość snu pacjenta. Coraz rzadziej czuje się zmęczony i przygnębiony. Był zdeprimowany i jego myśli zajęte były wyłącznie życiem w obozie.

Depresja znikła, pacjent cieszy się z życia i nie może doczekać się dnia kiedy zostanie zwolniony, robi plany na przyszłość. Jest opanowany, również pod względem psychicznym, czuje się wyzwolonym człowiekiem. Inni więźniowie opowiadają mu, że wygląda młodziej. Jego erotyczne myślenie uległo zmianie, wcześniej marzył o młodych mężczyznach, od teraz myśli tylko o kobietach. Uważa, że warunki życia w obozie nie są dobre; myślał o kobietach w burdelach ale ze względów religijnych nie mógłby tam iść.”<sup>76</sup>

---

<sup>76</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 354.



## Rozdział II

### PARAGRAF 175

#### 2.1 Historia Paragrafu 175

*Die widernatürliche Unzucht, welche zwischen Personen männlichen Geschlechts oder von Menschen mit Thieren begangen wird, ist mit Gefängniß zu bestrafen; auch kann auf Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte erkannt werden.*<sup>77</sup>

„Nierząd przeciwny naturze, popełniony przez osoby płci męskiej pomiędzy sobą albo przez ludzi ze zwierzętami, ulegnie karze więzienia; można także orzec utratę praw czci obywatelskiej.”<sup>78</sup>

Powstanie niemieckiego państwa narodowego (Rzeszy Niemieckiej), założonego przez Ottona von Bismarcka w 1871 roku było skutkiem konfliktu zbrojnego pomiędzy Francją i Prusami. Po zwycięskiej wojnie w dniu 18 stycznia 1871 roku w sali lustrzanej pałacu wersalskiego ogłoszono akt powstania Cesarstwa Niemieckiego. Powołany na cesarza król Prus Wilhelm I Hohenzollern oraz pierwszy kanclerz Rzeszy Otto von Bismarck wprowadzili autorytarny system rządów w Cesarstwie Niemieckim. W 1871 roku wraz z powstaniem nowego państwa obowiązywać zaczął nowy kodeks karny, penalizujący kontakty homoseksualne. Jednak praktyka zastosowania paragrafu 175 była w okresie Cesarstwa Niemieckiego i Republiki Weimarskiej dość liberalna. W dużych miastach, takich jak Berlin i Hamburg istniały kluby dla homoseksualistów, a nawet wydawano czasopisma homoerotyczne.

W 1897 roku berliński seksuolog Magnus Hirschfeld stworzył Komitet Naukowo-Humanitarny (*Wissenschaftlich-Humanitäre Komitee*), którego celem było zdelegalizowanie paragrafu 175 oraz edukacja w kwestii homoseksualizmu.<sup>79</sup> Jak pisze

---

<sup>77</sup> Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Historisch-synoptische Edition 1871-2011, Mannheim 2001.

<sup>78</sup> Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 roku z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzącą do kodeksu karnego dla Związku Północno-niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 roku, Przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa byłej dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920.

<sup>79</sup> R. Biedroń, Różowe piekło nazizmu, materiały biuletynu informacyjnego Pro Memoria [online].

Dostępny w internecie:

[http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com\\_content&task=view&id=31&Itemid=16](http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=16). [dostęp 27 maja 2011].

Robert Biedroń, rosnąca inflacja i recesja gospodarcza w latach dwudziestych XX wieku umocniła nazizm i nacisk na tzw. „czystość rasy i krwi”. Głoszona przez Hitlera ideologia „czystej krwi” spowodowała, że działania dążące do zmiany sytuacji na gruncie politycznym, prowadzone przez Hirschfelda, nie przyniosły rezultatu. Stał się on bowiem obiektem do „eliminacji” zarówno ze względu na pochodzenie żydowskie jak i swoją orientację homoseksualną<sup>80</sup>. W nazistowskiej prasie pojawiały się artykuły zapowiadające nadejście nowej epoki w historii państwa niemieckiego: „Wśród wielu diabelskich instynktów, jakie charakteryzują żydowską rasę, jeden szczególnie dotyczy związków seksualnych. Żydzi zawsze próbują popierać związki seksualne pomiędzy rodzeństwem, człowiekiem a zwierzętami oraz mężczyzną a mężczyzną. My Narodowi Socjaliści wkrótce postawimy i potępimy ich przed prawem. Te czyny są niczym innym jak wulgarnymi, zboczonymi przestępstwami, a my je ukarzymy przez banicję lub powieszenie winnych”.<sup>81</sup>

Cytowana na wstępie treść paragrafu 175 obowiązywała do 1 września 1935 roku. Po dojściu do władzy narodowych socjalistów paragraf 175 przybrał następującą formę: „(1) Mężczyzna, który współżyje bądź dąży do współżycia z innym mężczyzną, podlega karze więzienia. (2) Sąd może w szczególnych przypadkach odstąpić od wymierzenia kary osobie, która w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyła dwudziestu jeden lat”.<sup>82</sup>

W okresie dwunastu lat (1933-45) funkcjonowania nazistowskiego państwa, ściganie homoseksualistów z mocy paragrafu 175 przybierało na sile. Mężczyźni o odmiennej orientacji seksualnej stali się celem prześladowań, represji i eksterminacji prowadzonych przez narodowych socjalistów.<sup>83</sup> Zdelegalizowane zostały wszelkie instytucje, miejsca spotkań i zabaw homoseksualistów (przed operą berlińską spalone zostaje popiersie Hirschfelda) a heteroseksualni obywatele zostają zachęceni do

---

<sup>80</sup> P. Fijałkowski, *Opowieść o Magnusie Hirschfeldzie*, [online]. Dostępny w internecie: <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3222>. [dostęp 27 maja 2011].

<sup>81</sup> R. Biedroń, *Różowe piekło nazizmu*, materiały biuletynu informacyjnego Pro Memoria [online]. Dostępny w internecie: [http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com\\_content&task=view&id=31&Itemid=16](http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=16). [dostęp 27 maja 2011].

<sup>82</sup> *Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Historisch-synoptische Edition 1871-2011*, Mannheim 2001.

<sup>83</sup> L. Ścioch, *Homoseksualiści a Holocaust*, Stowarzyszenie Nigdy Więcej [online]. Dostępny w internecie: [http://nigdywiecej.kei.pl/www/index.php?option=com\\_content&task=view&id=87&Itemid=15](http://nigdywiecej.kei.pl/www/index.php?option=com_content&task=view&id=87&Itemid=15). [dostęp 27 maja 2011].

donoszenia na podejrzanych „odmieńców seksualnych”.<sup>84</sup> W 1937 roku powstała Narodowa Centrala do Walki z Homoseksualizmem i Aborcją, której celem była ewidencja osób homoseksualnych.

Kolejna nowelizacja niemieckiego kodeksu karnego nastąpiła 1 września 1969 roku, a treść paragrafu 175 nabrała brzmienia:

„(1)Karze więzienia podlega:

1. mężczyzna powyżej osiemnastego roku życia, który współżyje bądź dąży do współżycia z innym mężczyzną poniżej dwudziestego pierwszego roku życia,
2. mężczyzna, który wykorzystuje bądź podporządkowuje sobie drugiego mężczyznę podczas pełnienia służby lub pracy skłaniając go do nierządu,
3. mężczyzna, który współżyje bądź dąży do współżycia z drugim mężczyzną w celach zarobkowych.

(2)karalna jest również próba dokonania przestępstwa z ustępu 1 i 2.

(3)Sąd może odstąpić od wykonania kary osobie, która nie ukończyła dwudziestu jeden lat.”<sup>85</sup>

Po zakończeniu II Wojny Światowej w 1945 roku z obozów koncentracyjnych nie zwolniono homoseksualistów<sup>86</sup>. Okres III Rzeszy był najbrutalniejszy jeżeli chodzi o funkcjonowanie paragrafu 175, a homoseksualni mężczyźni zsyłani do obozów byli traktowani jak jeden z najgorszych „gatunków” więźniów: „W naszym bloku byli tylko i wyłącznie homoseksualiści i każde skrzydło, tzw. izba, mieściło około 250 mężczyzn. Spać mogliśmy tylko w koszulach nocnych z rękami na kocu. To miało zapobiec masturbowaniu się. Szyby były wtedy pokryte centymetrem lodu. Ten, kto został złapany z kalesonami lub z rękami pod kocem (prawie każdej nocy były kontrole) za karę zostawał na dworze oblany paroma wiadrami zimnej wody i musiał godzinę tam stać. Mało kto miał siłę to przeżyć”.<sup>87</sup>

21 września 1949 roku Niemcy podzielono na Republikę Federalną Niemiec i Niemiecką Republikę Demokratyczną. Treść paragrafu 175 obowiązywała w NRD do 1967 roku, a w RFN do 1969 roku. Wymienione wcześniej daty oznaczają koniec „praktycznego” stosowania paragrafu wobec homoseksualistów. W Kodeksie Karnym

---

<sup>84</sup> A. Pretzel, G. Roßbach, *Wegen der zu erwartenden hohen Strafe: Homosexuellenverfolgung in Berlin 1933-1945*, Berlin 2000, s.23.

<sup>85</sup> Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Historisch-synoptische Edition 1871-2011, Mannheim 2001.

<sup>86</sup> I. Boska, *Homoseksualizm w nazistowskich Niemczech*, [online]. [Dostępny w internecie: <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4902>. [Dostęp 27 maja 2011].

<sup>87</sup> *Ibidem*.

paragraf 175 widnieje dalej i 1 kwietnia 1970 roku w treści ustępu 1 wprowadzono zmianę z „...karze więzienia podlega...” na „...karze pozbawienia wolności do lat pięciu podlega...”. Z kolei 28 listopada 1973 roku wprowadzono kolejną nowelizację niemieckiego kodeksu karnego i paragraf 175 przybrał już następujące brzmienie: „Akty homoseksualne. (1) Mężczyzna powyżej osiemnastu lat mający bądź zmierzający do aktu seksualnego z drugim mężczyzną poniżej osiemnastego roku życia podlega karze pozbawienia wolności do lat pięciu lub karze grzywny. (2) Sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli: 1. sprawca w dniu dokonanego przestępstwa nie ukończył dwudziestu jeden lat, 2. osoba, której stawia się zarzut przyzna się do winy i uzna, że źle postąpiła.”<sup>88</sup>

Warty uwagi jest fakt, że od 1973 roku paragraf 175 nie zakazuje i nie karze kontaktów homoseksualnych pomiędzy mężczyznami. Zabrania natomiast kontaktów z mężczyznami poniżej osiemnastego roku życia. W takiej formie paragraf 175 niemieckiego kodeksu karnego istniał do zjednoczenia Niemiec w 1990 roku. Ostatecznie w roku 1994, podczas kolejnej nowelizacji został całkowicie usunięty<sup>89</sup>.

**Tabela nr 2**  
**Skazani z mocy paragrafu 175 w latach 1933-43.**

Rok	Dorośli	Nieletni
1933	853	104
1934	948	121
1935	2106	257
1936	5320	481
1937	8271	973
1938	8562	974
1939	8274	689
1940	3773	427
1941	3739	687
1942	3963	brak danych
1943	2218	brak danych

Źródło: Hans-Georg Stümke, Rudi Finkler: *Rosa Winkel, Rosa Listen*, Reinbek, 1981. Paragraph 175, s. 262.

<sup>88</sup> Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Historisch-synoptische Edition 1871-2011, Mannheim 2001.

<sup>89</sup> *Ibidem*.

## 2.2 Lesbijki a paragraf 175

Łatwo zauważyć, że treść paragrafu 175 przez cały czas jego obowiązywania odwoływała się tylko do mężczyzn o orientacji homoseksualnej. Jaki był więc stosunek narodowych socjalistów do homoseksualnych kobiet? Czy nastąpiły jakieś zmiany w życiu lesbijek po dojściu do władzy nazistów? Jakie konsekwencje miała homofobiczna ideologia III Rzeszy? Jaka była prawna sytuacja lesbijek i wreszcie jak w praktyce wyglądało prześladowanie kobiet „kochających inaczej”? Jak pisze Claudia Schoppmann bardzo trudno jest udzielić jednoznacznej odpowiedzi na te pytania.<sup>90</sup> Wynika to z faktu, że nie istnieją praktycznie żadne dokumenty, które mogłyby potwierdzić bądź obalić tezę o prześladowaniu lesbijek. Autorka podkreśla, że nieheteronormatywna orientacja seksualna kobiet nie była zagrożeniem dla nazistowskiego systemu a kobiety te nie miały żadnego interesu publicznego, gdyż zgodnie z ideologią nazistowską władzę sprawować mogli wyłącznie mężczyźni. Autorka tekstu *Homoseksualizm w nazistowskich Niemczech* Ilona Boska zauważa, że rola kobiety w nazistowskim rozumowaniu sprowadzała się wyłącznie do jej „bierności” w systemie społecznym, w związku z tym nie było mowy o decydowaniu o swojej seksualności<sup>91</sup>. Niemiecki prawnik Rudolf Klare domagał się rozszerzenia paragrafu 175 o zapisy przewidujące kary dla lesbijek. Homoseksualizm dla Klare świadczył o „rasowej degeneracji”, i w konsekwencji dążącej do zaniku odpowiedniej rasy. W swojej książce *Homoseksualizm i prawo karne* wydanej w 1937 roku pisał następująco: „Nie ma wątpliwości, że lesbijki nie są niemieckimi kobietami i zostaną znienawidzone przez swoją niemoralność. Wartość jaką jest czysta rasa jest ważniejsza niż lesbijski potencjał. Nie mogą one stać na straży niemieckiego dziedzictwa.”<sup>92</sup>

Słowa Rudolfa Klare świadczą o konieczności karania kobiet współżyjących z innymi kobietami. Autor zauważał jednak różnice pomiędzy rolą mężczyzny a kobiety w nazistowskim systemie: „Jak widać obecnie, kobiecy homoseksualizm nie jest problemem politycznym, jak ma się to w przypadku męskiego homoseksualizmu. Jest to jednak decydujący i przekonujący argument za tym by nie dopuścić tych kobiet do

---

<sup>90</sup> B. Jellonek, R.Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesüht*, Padeborn 2002, s.71.

<sup>91</sup> I. Boska, *Homoseksualizm w nazistowskich Niemczech*, dostępny w internecie: <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4902>. [Dostęp 27 maja 2011].

<sup>92</sup> R. Klare, *Homosexualität und Strafrecht*, Hamburg 1937, S. 122.

jakiegokolwiek aktywności.”<sup>93</sup> Do zwolenników teorii Klarego należał również nazistowski funkcjonariusz, z wykształcenia prawnik, Hans Frank (generalny gubernator okupowanych ziem polskich) oraz kilku członków dowodzonej przez niego Akademii Prawa Niemieckiego (*Akademie für Deutsches Recht*).<sup>94</sup> Choć kryminalizacja lesbijek z mocy paragrafu 175 nigdy nie weszła w życie, wskazani wyżej zwolennicy kryminalizacji „lesbijskich aktów miłosnych” potępiali takie zachowania przez cały okres panowania narodowych socjalistów.

Kiedy naziści koncentrowali swoją uwagę na mężczyznach homoseksualnych, skazując ich z mocy paragrafu 175 na pobyt w obozach koncentracyjnych, a w konsekwencji na śmierć, lesbijska scena funkcjonowała niemal jawnie. Warty uwagi jest fakt, że w roku 1936, podczas letnich igrzysk olimpijskich w Berlinie, zwalczanie homoseksualizmu nieco osłabło. Niektóre bary skierowane do osób homoseksualnych zostały na nowo otwarte a policja otrzymała zakaz zatrzymywania zagranicznych homoseksualistów.<sup>95</sup>

Używane przez nazistów, specjalne oznakowanie mężczyzn skazanych za orientację homoseksualną, podczas pobytu w obozach koncentracyjnych znane jest pod nazwą „różowego trójkąta” (*Rosa Winkel*).<sup>96</sup> Jak przedstawia na podstawie swoich badań Schoppmann symbol różowego trójkąta przeznaczony był wyłącznie dla mężczyzn. Nie było kategorii oznaczającej lesbijki przebywające w aresztach za swoją orientację. Warto w tym miejscu dodać, że kobiety homoseksualne przebywające w obozach stawały się seksualnymi ofiarami wykorzystywanymi przez nazistowskich oficerów.<sup>97</sup> O ile trudne jest udowodnienie prześladowań lesbijek w okresie III Rzeszy (jeszcze przed II Wojną Światową zniszczone zostały dokumenty, mogące o tym świadczyć), o tyle można wskazać, że były one więźniami obozów koncentracyjnych. Przykładem obrazującym tę sytuację był przypadek Elli Smula i Margarete Rosenberg umieszczonych 30 listopada 1940 roku w głównym kobiecym obozie koncentracyjnym

---

<sup>93</sup> *Ibidem*, s. 131.

<sup>94</sup> B. Jellonek, R. Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesühnt*, Paderborn 2002. *Zeit der Maskierung: Zur Situation lesbischer Frauen im Nationalsozialismus*, s. 75.

<sup>95</sup> R. Biedroń, *Różowe piekło nazizmu*, materiały biuletynu informacyjnego Pro Memoria [online]. Dostępny w internecie: [http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com\\_content&task=view&id=31&Itemid=16](http://pl.auschwitz.org.pl/h/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=16). [dostęp 27 maja 2011].

<sup>96</sup> *The History of the Gay Male and Lesbian Experience during World War II* [online]. Dostępny w internecie: <http://www.pink-triangle.org/>. [Dostęp 28 maja 2011].

<sup>97</sup> R. Bohn, R. Dose, E. Seidel, *Schwule und Faschismus*, Berlin 1983.

Ravensbrück.<sup>98</sup> Jak pisze Claudia Schoppmann, pomimo braku oficjalnych dowodów skazujących kobiety na zesłanie do obozu, oficjalną przyczyną mogła być ich orientacja homoseksualna. Jak pisze autorka, praktyka prześladowań Gestapo oraz policji kryminalnej względem mężczyzn homoseksualnych, istniała bądź mogła istnieć również w stosunku do lesbijek.<sup>99</sup> W konsekwencji prześladowania prowadziły do umieszczenia kobiet w obozach. Większość lesbijek zdołała jednak uniknąć tego bolesnego doświadczenia, podkreśla Schoppmann.

Z cytowanej literatury wynika, że prześladowania mężczyzn o nieheteronormatywnej orientacji seksualnej w porównaniu do lesbijek były w okresie III Rzeszy zdecydowanie większe. Represje przyczyniły się do zaniku subkultury homoseksualnej, zmuszając ludzi do prowadzenia podwójnego życia. Faktem jest, że rola kobiety w oczach nazistów ograniczała się do często używanego sloganu znanego pod nazwą „Trzy K” (*Kinder, Küche, Kirche*)<sup>100</sup>. Jak podkreśla Schoppmann w okresie narodowego socjalizmu prześladowania lesbijek miały na celu pokazanie jaka powinna być prawdziwa rola kobiety w społeczeństwie. I choć większość kobiet homoseksualnych starała się nie zwracać na siebie uwagi nazistów, faktem były prześladowania, nie tylko ze względu na orientację, ale również ze względu na pochodzenie.<sup>101</sup>

### 2.3 Homoseksualizm w strukturach NSDAP i zabójstwo Ernsta Röhma

Program Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników z 24 lutego 1920 roku nie zawierał żadnych komentarzy dotyczących homoseksualizmu. Jak zauważa Burkhard Jellonek<sup>102</sup>, Adolf Hitler w swojej autobiografii *Mein Kampf* również nie wymienia homoseksualizmu jako jednego z problemów zagrażających funkcjonowaniu państwa. Statut NSDAP, który wszedł w życie 22 maja 1926 roku zawierał w swojej treści paragraf, który groził wykluczeniem z partii w przypadku

---

<sup>98</sup> B. Jellonek, R.Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesühnt*, Paderborn 2002. *Zeit der Maskierung: Zur Situation lesbischer Frauen im Nationalsozialismus*, s.78.

<sup>99</sup> C. Schoppmann, *Nationalsozialistische Sexualpolitik und weibliche Homosexualität*, Pfaffenweiler, 1991, s. 223.

<sup>100</sup> Dzieci, kuchnia, kościół. W mowie wygłoszonej przez Adolfa Hitlera we wrześniu 1934 roku, Führer przekonywał, że światem dla niemieckiej kobiety jest jej mąż, rodzina, jej dzieci i dom.

<sup>101</sup> B. Jellonek, R.Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesühnt*, Paderborn 2002. *Zeit der Maskierung: Zur Situation lesbischer Frauen im Nationalsozialismus*, s. 81.

<sup>102</sup> B. Jellonek, *Homosexuelle unter dem Hakenkreuz- die Verfolgung von Homosexuellen im Dritten Reich*, Paderborn 1990, s. 51.

naruszenia zasad porządku publicznego spowodowanych niemoralnym zachowaniem.<sup>103</sup>

Jednakże „demonizacja” homoseksualizmu i ogromna dezaprobata wobec miłości pomiędzy osobami tej samej płci wśród środowisk partyjnych wykluczała z udziału politycznego jej członków „kochających inaczej”. Autor stwierdza, że homoseksualizm dla narodowych socjalistów był żydowskim wytworem, dążącym do osłabienia rasy germańskiej. Już w 1920 roku Adolf Hitler wykorzystał antysemicką frazeologię do dyskryminacji homoseksualnych członków organizacji Magnusa Hirschfelda, dążącej do zniesienia paragrafu 175.<sup>104</sup> Z kolei 18 sierpnia 1941, Adolf Hitler stwierdził: „Z bezwzględną surowością należy zająć się przypadkami homoseksualizmu znajdującego odzwierciedlenie w partii. Tylko w takim przypadku „czystość” aparatu państwowego pozostanie nienaruszona”.<sup>105</sup> Trzy miesiące później, w listopadzie 1941 roku, Führer wydał rozkaz wydalenia homoseksualnych mężczyzn ze struktur SS i policji. Jak pisze Günter Grau wejście w życie rozkazu wydanego przez Hitlera oznacza radykalne zmiany prawne dla członków SS i policji oraz zniesienie wszystkich dotychczas obowiązujących przepisów.<sup>106</sup> Autor podkreśla, że dotychczasowi urzędnicy wymiaru sprawiedliwości zostali zastąpieni przez urzędników SS, lecz statystyki odnoszące się do wyroków sądów policyjnych i SS w sprawach homoseksualizmu są do dziś nieznane.

Przykładem zastosowania wymienionego rozkazu jest „likwidacja” niemieckiego oficera, czołowego działacza NSDAP Ernsta Röhma, powołanego na szefa Oddziałów Szturmowych<sup>107</sup> NSDAP (SA) w styczniu 1931 roku. Jak pisze Jellonnek, Hitler doskonale wiedział o orientacji homoseksualnej Röhma, o czym świadczy autobiografia oficera wydana w 1928 roku, w której nie ukrywa on swojej orientacji.<sup>108</sup> Odwołując się do treści paragrafu 175 można stwierdzić, że homoseksualistą w rozumowaniu narodowych socjalistów jest mężczyzna, który dopuścił się nierządu z innym mężczyzną. Sam paragraf 175 bowiem nie mógł stać się

---

<sup>103</sup> Statut NSDAP, [online]. Dostępny w internecie: [http://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/bilder\\_dokumente/00757/index-1.html.de](http://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/bilder_dokumente/00757/index-1.html.de). [dostęp 30 maja 2011].

<sup>104</sup> B. Jellonnek, *Homosexuelle unter dem Hakenkreuz- die Verfolgung von Homosexuellen im Dritten Reich*, Paderborn 1990, s. 51.

<sup>105</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 242.

<sup>106</sup> *Ibidem*.

<sup>107</sup> Niem. Die Sturmabteilungen der NSDA.

<sup>108</sup> B. Jellonnek, *Homosexuelle unter dem Hakenkreuz- die Verfolgung von Homosexuellen im Dritten Reich*, Paderborn 1990, s. 59.



jedyną przyczyną morderstwa Röhma, gdyż nigdy nie został mu zarzucony. Co w związku z tym stało się przyczyną morderstwa szefa sztabu SA?

Jak pisze Joachim Clemens Fest, niemiecki historyk i dziennikarz specjalizujący się w historii Niemiec w okresie III Rzeszy, powodów morderstwa należy szukać w wewnętrznym konflikcie Röhma z SA i siłami zbrojnymi Rzeszy (*Reichswehr*).<sup>109</sup> W wyniku Wielkiego Kryzysu gospodarczego w latach trzydziestych i ogromnego bezrobocia oddziały SA skupiały około miliona zwolenników. Elementem programu NSDAP była realizacja projektu socjalnego dla członków SA, co we wspomnianych czasach kryzysu miało bardzo ważne znaczenie.<sup>110</sup> Z jednej strony SA dla Ernsta Röhma miały być organizacją wojskową, z drugiej polityczną, mającą poparcie NSDAP. Hitler natomiast dążąc do zwiększenia armii oraz poprawy funkcjonowania niemieckiego przemysłu w lipcu 1933 roku ogłosił zakończenie rewolucji narodowej, dystansując się do socjalistycznych celów programu partii.<sup>111</sup> Różnica wynikająca z poglądów odnośnie funkcjonowania SA stała się jednym z konfliktów między Röhmem a Hitlerem. Drugi spór odbywał się na linii SA-Reichswera. Szef SA chciał bowiem transformacji sił zbrojnych Rzeszy, a co się z tym wiąże przejęcia Ministerstwa Obrony (*Reichswehrministerium*). Spowodowało to, że Reichswehra poczuła zagrożenie ze strony przywódcy SA, Ernsta Röhma i sprzeciwiła się jego planom. Pomimo faktu, że spór ten został rozstrzygnięty w lutym 1934, wkrótce powstał kolejny, będący punktem zapalnym pomiędzy SA i kierownictwem Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników. W dniu 30 czerwca 1934 nastąpił punkt kulminacyjny konfliktu i aresztowano Ernsta Röhma. Uzasadnieniem zatrzymania szefa SA była jego orientacja, mająca rzekomo wpływ na kształtowanie się tzw. „band homoseksualnych”.<sup>112</sup>

Warto dodać, że aresztowanie nastąpiło w wyniku przeprowadzonej akcji noszącej nazwę „Nocy długich noży” (*Nacht der langen Messer*), której celem było schwytanie i wyeliminowanie przeciwników Adolfa Hitlera wśród narodowych socjalistów. Po aresztowaniu Röhma jeszcze tego samego dnia do jego celi wkroczyli nazistowski fanatyk Theodor Eickle<sup>113</sup> i oficer policyjny Michael Lippert, proponując byłemu szefowi SA, by ten popełnił samobójstwo. Gdy ten odmówił został zastrzelony

---

<sup>109</sup> J.C. Fest, *Das Gesicht des Dritten Reiches*, München 1963, s. 196.

<sup>110</sup> A. Zinn, *Die soziale Konstruktion des homosexuellen Nationalsozialisten- zur Genese und Etablierung eines Stereotyps*, Frankfurt am Main, 1997, s. 100.

<sup>111</sup> *Ibidem*, s. 101.

<sup>112</sup> J. Müller, *Ausgrenzung der Homosexuellen aus der „Volksgemeinschaft“ - Die Verfolgung von Homosexuellen in Köln 1933-1945*, Köln 2003, s. 45.

<sup>113</sup> Współtwórca systemu niemieckich obozów koncentracyjnych.

na miejscu. Wykonanie wyroku śmierci na Röhmie było pewnego rodzaju „grą polityczną” mającą na celu wyeliminowanie go jako homoseksualisty ze struktur NSDAP. Orientacja szefa SA stała się oficjalną przyczyną jego śmierci. Po morderstwie Röhma, zadaniem Tajnej Policji Państwowej (Gestapo) była eliminacja homoseksualnych przeciwników politycznych. W październiku 1934 roku wszystkie agencje policji zostały powiadomione o konieczności stworzenia do końca roku listy homoseksualistów (tzw. różowej listy) będących w strukturach SS bądź policji, mogących zagrażać państwu.<sup>114</sup>

## **2.4 Różowy trójkąt na przykładzie obozu koncentracyjnego Buchenwald**

Krótko po dojściu do władzy narodowych socjalistów homoseksualni mężczyźni, którym postawiono zarzut wynikający z paragrafu 175, zostali wywiezieni do obozów koncentracyjnych. Rozkaz Heinricha Himmlera z 14 grudnia 1937 roku oraz dekret z 12 lipca 1940 roku stanowiły legalną drogę do osadzania w obozach „kochających inaczej”. Jak pisze Günter Grau, obydwie rozporządzenia definiowały przestępców seksualnych jako “uwodzicielei młodzieży” i alfonsów.<sup>115</sup> Autor podkreśla, że z jednej strony nie każdy mężczyzna skazany z mocy paragrafu 175 musiał zostać zesłany do obozu koncentracyjnego, z drugiej strony „polityczna” interpretacja przepisów umożliwiała wydawanie surowych wyroków wobec seksualnych przestępców. Grau podkreśla, że dokładna liczba skazanych do obozów koncentracyjnych nie jest znana, co wiąże się brakiem prowadzonych rejestrów wszystkich skazanych. W latach siedemdziesiątych, przeprowadzono badania w wyniku których ustalono, że liczba skazanych we wszystkich obozach mogła wynosić od 5 do 15 tysięcy, z czego co najmniej jedna trzecia zdołała ująć z życiem, podkreśla autor.<sup>116</sup> Obóz koncentracyjny Buchenwald istniał od lipca 1937 roku do kwietnia 1945 roku. Wkrótce po jego otwarciu trafiają do niego pierwsi więźniowie homoseksualni. Jak zauważa Wolfgang Röhl, obóz koncentracyjny Buchenwald był jednym z najokrutniejszych, jeżeli chodzi o nieludzkie i brutalne działanie reżimu nazistowskiego

---

<sup>114</sup> K. Theweleit, *Männerphantasien*, München 2000, s. 331.

<sup>115</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 327.

<sup>116</sup> *Ibidem*.

wobec homoseksualistów.<sup>117</sup> Grau pisze, że homoseksualni mężczyźni w Buchenwaldzie byli od siebie oddzieleni i izolowani, a to powodowało ich powolne „wyniszczenie”.<sup>118</sup> Autor przedstawia sytuację mężczyzn homoseksualnych na podstawie fragmentów sprawozdania z działalności obozu z wiosny 1945 roku<sup>119</sup>: „[...] Do jesieni 1938 roku homoseksualiści byli rozdzieleni w blokach przeznaczonych dla więźniów politycznych, gdzie wiodli dość niepostrzeżone życie. W październiku 1938 roku zostali zamknięci w karnej kompanii, gdzie rozpoczęli pracę w kamieniołomie i byli podporządkowani poleceniom komendanta.<sup>120</sup> Pozostali więźniowie, którzy dobrze wykonywali swoją pracę, przenoszeni byli do normalnych bloków i w związku z tym znacznie polepszały im się warunki życia i pracy. Nie dotyczyło to jednak nigdy więźniów homoseksualnych. [...] W styczniu 1944 roku wielu homoseksualistów zginęło, trafiając do komory śmierci.”

### Tabela nr 3

#### Wybrane grupy więźniów obozu koncentracyjnego Buchenwald w latach 1937-45.

Rok	Ogólna liczba więźniów	Więźniowie polityczni	Świadkowie Jehowy	Homoseksualiści
1937	2 561	brak danych	brak danych	brak danych
1938	11 028	3 982	476	27
1939	11 807	4 042	405	46
1940	7 440	2 865	299	11
1941	7 911	3 255	253	51
1942	9 571	5 433	238	74
1943	37 319	25 146	279	169
1944	63 048	47 982	303	189
Styczeń 1945	80 297	53 372	302	194

<sup>117</sup> W. Röhl, *Homosexuelle Häftlinge im Konzentrationslager Buchenwald 1937-1945 – neue Aspekte der Forschung*, s. 3, [online]. Dostępny w internecie: [http://www.buchenwald.de/files/media/download/BI\\_Homosexuelle\\_Roell.pdf](http://www.buchenwald.de/files/media/download/BI_Homosexuelle_Roell.pdf). [dostęp 30 czerwca 2011].

<sup>118</sup> A. Thom, G.I. Caregorodcev, *Medizin unterm Hakenkreuz*, Berlin 1989. Die Verfolgung und „Ausmerzungen“ Homosexueller zwischen 1933 und 1945 - Folgen des rassehygienischen Konzepts der Reproduktionssicherung, s. 99.

<sup>119</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 329.

<sup>120</sup> Komendantem obozu Buchenwald w latach 1937-40 był Karl Otto Koch, skazany w 1945 roku przez najwyższy sąd SS i Policji na karę śmierci. Od 1941 roku funkcję komendanta przejął Hermann Pister i sprawował ją do 1945 roku. Skazany w Procesie załogi Buchenwaldu w 1947 roku na śmierć przez powieszenie.

Luty 1945	86 232	54 710	311	89
Marzec 1945	80 436	brak danych	brak danych	brak danych

Źródło: G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 333.

Jak wspomina Grau, do 1942 roku homoseksualiści parę dni po przybyciu do obozu byli kierowani do komory śmierci a po paru dniach ogłaszano ich zgon.<sup>121</sup> Jak pisze Wolfgang Röhl od końca 1943 roku w obozie Buchenwald następuje różnicowanie warunków pracy.<sup>122</sup> Oprócz zadań w kamieniołomie homoseksualiści byli zmuszani do pracy poza obozem. Sytuacja ta spowodowana została działaniami wojennymi i jak podkreśla autor, mężczyźni o nieheteronormatywnej orientacji seksualnej zostali zaangażowani do prac mających na celu zwiększenie produkcji zbrojeniowej. W styczniu 1944 roku do obozu Buchenwald przybyło około 1000 nowych więźniów, z czego 77 stanowili homoseksualiści. Zostali przydzieleni do pracy nad rozbudową systemu tuneli w Kohnstein (góra położona koło miasta Nordhausen w Turyngii).<sup>123</sup> Oprócz przymusowych prac, homoseksualiści będący w obozie stawali się „medycznymi ofiarami”. Poza powszechnie stosowaną kastracją i sterylizacją mężczyźni homoseksualni byli „królikami doświadczalnymi” Instytutu Higieny SS (próby nowych szczepionek). Autor podkreśla jednak, że w omawianym obozie powszechne były eksperymenty na homoseksualistach dotyczące tak zwanych „prób hormonowych”, których część z nich nie przeżyła.<sup>124</sup>

Podczas Procesów Norymberskich toczących się w latach 1945-49 nazistowskim lekarzom nie postawiono jasno sprecyzowanych aktów oskarżenia. Część z nich po upadku Trzeciej Rzeszy obawiając się o swoje życie uciekła do Ameryki Południowej.<sup>125</sup>

<sup>121</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 334.

<sup>122</sup> W. Röhl, *Homosexuelle Häftlinge im Konzentrationslager Buchenwald 1937-1945 – neue Aspekte der Forschung*, s. 6, [online]. Dostępny w internecie: [http://www.buchenwald.de/files/media/download/BI\\_Homosexuelle\\_Roell.pdf](http://www.buchenwald.de/files/media/download/BI_Homosexuelle_Roell.pdf). [dostęp 30 czerwca 2011].

<sup>123</sup> *Ibidem*.

<sup>124</sup> *Ibidem*, s.9.

<sup>125</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 2004, s. 346.

## 2.5 Dokumenty dotyczące prześladowań homoseksualistów w latach 1935-45

W polskiej literaturze nie znajdziemy dokumentów świadczących o prześladowaniach homoseksualistów w okresie III Rzeszy. Podrozdział ten poświęcam dowodom, które pomimo licznych prób ich zniszczenia przez NSDAP przetrwały i zostały opublikowane przez Güntera Graua w książce *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung (Homoseksualizm w czasach narodowego socjalizmu. Dokumenty dyskryminacji i prześladowań)*. Wymienione wyżej dzieło doczekało się w 1995 roku tłumaczenia na język angielski, przybierając tytuł *Hidden Holocaust?. Gay and Lesbian Persecution in Germany 1933-45*. Książka Graua jest starannym i kompleksowym zbiorem dokumentów świadczących o prześladowaniach homoseksualistów w czasach nazizmu. Przedstawione poniżej dokumenty były jednymi z wielu, mającymi wpływ na powstanie tej pracy. Celem ich tłumaczenia i przedstawienia jest próba ukazania funkcjonowania polityki nazistów, stawiających sobie za cel walkę z osobami homoseksualnymi.

### 2.5.1 Kara śmierci dla homoseksualnych członków SS i policji<sup>126</sup>

Rozporządzenie Führera dotyczące "zanieczyszczenia" w strukturach SS i policji z 15 listopada 1941 roku.

Führer Adolf Hitler

Centrala Führera, 15 listopada 1941

W nawiązaniu do „wyczyszczenia” homoseksualistów ze struktur SS i policji, postanawiam:

I. Zastosować wobec członków SS i policji odpowiednio § 175 i 175a Kodeksu Karnego Rzeszy, wymierzając następującą karę:

1. Członek SS i policji, który dokonał nierządu z innym mężczyzną, bądź na nim nierządu dokonano podlega karze śmierci.

2. W mniej poważnych przypadkach zastosowanie ma więzienie o zastrzyżonym rygorze bądź kara pozbawienia wolności, nie mniejsza niż na okres 6 miesięcy.

3. Sąd może odstąpić od wymierzenia kary jeżeli członek SS i policji w dniu popełnienia przestępstwa nie ukończył dwudziestu jeden lat, bądź kiedy do popełnienia przestępstwa został zmuszony.

---

<sup>126</sup> G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Vefolgung*, Frankfurt am Main 1993, s.244.

II. Rozpoznanie winy dotyczącej punktu I stosowane jest niezależnie od wieku sprawcy.

III. Przesłuchania, o których mowa w punkcie I podlegają jurysdykcji odpowiednich sądów, tj. SS i policyjnym.

IV. Do realizacji i uzupełnienia tego rozporządzenia stosuje się odpowiednio zarządzenia zgodne z przepisami Rzeszy, wydane przez kierownika SS i szefa policji niemieckiej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Rzeszy.

Führer

Podpisano: Adolf Hitler

### **2.5.2 Czasowe odstępstwo dla obcokrajowców na czas trwania Olimpiady<sup>127</sup>**

Specjalny rozkaz Himmlera z 20 czerwca 1936 roku

Szef SS i niemieckiej policji

Berlin, 20 czerwca 1936

Polecenie dla tajnej policji państwowej

Zabraniam w następnych tygodniach podejmowania jakichkolwiek działań związanych z § 175 wobec obcokrajowców bez mojej wcześniejszej zgody. Dotyczy to również przesłuchań i składania pozwów.

Reichsführer SS

Podpisano: Heinrich Himmler

### **2.5.3 [...]Proszę, miej litość[...]<sup>128</sup>**

Anonimowy list trzech homoseksualistów do generała Wilhelma Keitela z czerwca 1935 roku.

„Wasza Ekscelencjo!

Najszanowniejszy Pani Generale!

Kiedyś byliśmy żołnierzami a teraz musimy tak strasznie cierpieć. Nie zrobiliśmy nic złego. Proszę miej litość i zajmij odpowiednie stanowisko na najwyższych szczeblach państwowych w celu zaniechania okropnych tortur w "domu Kolumbia" (Berlin Tempelhof!) i obozie koncentracyjnym Lichtenburg. Błagamy Pana,

---

<sup>127</sup> *Ibidem*, s.88

<sup>128</sup> G. Grau, *Hidden Holocaust?. Gay and lesbian persecution in Germany 1933-45*, London 1995, s.58-59.

to przez te codzienne tortury stajemy się nowymi wrogami państwa. Jeżeli Pan może, to prosimy o zgłoszenie tego faktu do Führera. On będzie sprawiedliwy i miłosierny. Każdego dnia, co godzinę, wymierzana jest niesprawiedliwość poprzez sadystyczne instynkty, którym nie można zaprzestać. Jak wynika z treści tego listu, który do Pana wysłaliśmy zobaczy Pan obraz tego co przeżywamy.

Jeśli ludzie popełnili jakieś przestępstwo to powinni odpowiadać przed sprawiedliwym sędzią. Państwo nie jest godne znęcania się nad bezbronnymi ludźmi bez przeprowadzenia sprawiedliwego procesu.

Wasza Ekscelencjo, Prosimy o wybaczenie, że nie podaliśmy naszych imion, boimy się zemsty.

Ze szczerym szacunkiem salutuje Panu troje starych żołnierzy

Chwała Hitlerowi”

#### **2.5.4 Brak zgody wśród ekspertów<sup>129</sup>**

Fragmenty dyskusji odnośnie prześladowań lesbijek przez nazistowskich prawników w latach 1936/1937.

Akademia Prawa Niemieckiego. Podkomisja do przygotowania przyszłych prac Komitetu ds. polityki ludnościowej. Wyciąg z protokołu posiedzenia z 2 marca 1936 roku.

Środki zapobiegawcze przeciwko stosunkom seksualnym pomiędzy kobietami.

Profesor Spiethoff powiadomił, że dyrektor Urzędu Statystycznego Rzeszy, doktor Ruttko, zwrócił się do niego w sprawie wyjaśnienia karania kobiecego homoseksualizmu (trybadyzmu), którego obecny rozwój był bardzo silny. Podkreślił, że Niemcy są jednym z nielicznych krajów, w którym trybadyzm nie jest karalny, podczas gdy w innych krajach, np. w Austrii nie ma żadnej różnicy (zgodnie z literą prawa ) między homoseksualizmem męskim a żeńskim. Dodał również, że powinna zostać wprowadzona różnica między trybadyzmem spowodowanym okolicznościami zaistnienia i trybadyzmem wrodzonym. Pierwszy występuje bowiem u kobiet niezamężnych oraz owdowiałych i nie wpływa negatywnie na politykę ludnościową. Trybadyzm wrodzony z kolei stwarza niebezpieczeństwo uwodzenia, a stanowi to duże zagrożenie, na co istnieją już twarde dowody. Homoseksualizm żeński powinien zostać rozpatrzony w kontekście polityki ludnościowej i nie powinien zostać traktowany na

---

<sup>129</sup> *Ibidem*, s.71-74.

równi z męskim homoseksualizmem.

Przewodniczący wyraził swój pogląd, że nie ma udowodnionego punktu oparcia, który potwierdziłby faktyczne zagrożenie trybadyzmem w funkcjonowaniu polityki ludnościowej, w związku z tym, przedstawianie go Komisji Prawa Karnego jest bezzasadne. Dopuszczył jednak dyrektora Ruttke do przedstawienia swojego stanowiska Komisji [...]

Rozszerzone sprawozdanie Komisji ds. Przestępczości. Wyciąg z protokołu narady z 16 kwietnia 1937.

[...]

Dr Orlowsky:

Nie ma oczywistego powodu dotyczącego podjęcia gotowości do karania żeńskiego homoseksualizmu. Mówi się, że człowiek, który jest aktywnym homoseksualistą traci wewnętrzną zdolność do współżycia z kobietą, czego nie można stwierdzić w przypadku kobiet. W praktyce nie ma znaczenia czy kobieta jest oziębła seksualnie, czy też stosunek seksualny jest dla niej przeżyciem. Wątpię, żeby ta przyczyna była szczególnie ważna. Nie wypowiedzianą jeszcze istotą rzeczy może być fakt, że za ten występki musielibyśmy skazać mnóstwo kobiet [...]

Jak wynika z przedstawionych dokumentów dyskusja w gronie nazistów na temat homoseksualizmu stanowiła ważny element realizowanej przez nich polityki „czystości rasy”. Kobiety bez względu na swoją orientację seksualną traktowane były jako reproduktorki mające zapewnić wzrost „czystej rasy” aryjskiej. Homoseksualni mężczyźni nie zapewniali zwiększenia populacji i w związku z tym byli bezużyteczni.



## Rozdział III

# HOMOSEKSUALIZM W NIEMCZECH PO DRUGIEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ

### 3.1 Droga do demokracji i brak rozliczenia z rasistowskich ustaw

Państwo niemieckie na swojej drodze do demokracji napotykało wiele „historycznych zakrętów”. Upadek Republiki Weimarskiej, w następstwie tragiczny okres narodowego socjalizmu oraz „dwupaństwo” Niemiec, były mozolną drogą do wolnościowego systemu parlamentarnego kraju.<sup>130</sup> Uchwalona 23 maja 1949 roku przez Radę Parlamentarną Ustawa Zasadnicza (*Grundgesetz*)<sup>131</sup>, miała stać się nową drogą demokratyzacji, wynikającej z upadku Republiki Weimarskiej oraz porządku prawnego Trzeciej Rzeszy. W rzeczywistości tylko zachodnia część Niemiec (Republika Federalna Niemiec) otrzymała taką szansę, gdyż Ustawa Zasadnicza, zwana dalej Konstytucją Niemiec, obowiązywała tylko na obszarze RFN. Stanowiąca osobny kraj Niemiecka Republika Demokratyczna swoją drogę ku demokracji osiągnąć miała w drodze „polityki klasowej”, co oznaczało odbudowę socjalizmu poprzez wywłaszczanie wielkich właścicieli ziemskich i „ludzi interesu”.<sup>132</sup> Dopiero 3 października 1990 roku, po zjednoczeniu Niemiec, w kraju powstaje 16 krajów związkowych (landów), a Ustawa Zasadnicza zaczyna obowiązywać na terenie całego państwa. Warto w tym momencie dodać, że każdy z niemieckich landów posiada własną, odrębną konstytucję, która nadaje poszczególnym krajom związkowym dodatkowe prawa<sup>133</sup> (np. prawo do wydawania ustaw) oraz własny rząd (*Landtag*). Władzą ustawodawczą w kraju jest Bundestag wraz z Radą Federalną Niemiec (*Bundesrat*), będącą konstytucyjnym przedstawicielstwem krajów związkowych.

Niemcy wkraczając w XXI wiek nie rozliczają się jednak wobec narodu i świata ze swoich nazistowskich metod tworzenia „doskonałego narodu”. Brak zadośćuczynienia między innymi wobec homoseksualistów, ludzi objętych programem *Lebensborn* oraz ofiar nazistowskich sterylizacji zostają do dnia dzisiejszego

---

<sup>130</sup> Niemcy w świetle faktów i liczb, Historia i współczesność, [online]. Dostępny w internecie: <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/pl/historia-i-wspolczesnosc/main-content-03/1949-1990-dwupanstwowosc-niemiec.html>. [dostęp 27 czerwca 2011].

<sup>131</sup> Konstytucja Niemiec

<sup>132</sup> Niemcy w świetle faktów i liczb, Historia i współczesność, [online]. Dostępny w internecie: <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/pl/historia-i-wspolczesnosc/main-content-03/1949-1990-dwupanstwowosc-niemiec.html>. [dostęp 27 czerwca 2011].

<sup>133</sup> Konstytucja Niemiec, rozdział VII, art. 70.

przemilczane przez państwo. Jak podkreśla Maciej Zaremba Bielawski, ludobójstwo związane z przymusową sterylizacją nie zostało uznane przez Niemcy za składnik nazizmu.<sup>134</sup> Autor dodaje, że pomimo potępienia ustawy o sterylizacji przez Bundestag w 2007 roku, Ministerstwo Finansów odmówiło wypłat odszkodowań dla ofiar, argumentując, że rozporządzenie Hitlera nie zakłócało porządku państwa prawa (pomimo wielu jego nadużyć przez narodowych socjalistów).<sup>135</sup> Członkowie Federacji „Eutanazja”- poszkodowani w wyniku przymusowych sterylizacji (*Bund der „Euthanasie”- Geschädigten und Zwangssterilisierten e.V.*) do dnia dzisiejszego bezskutecznie walczą z kolejnymi rządami niemieckimi o odszkodowania<sup>136</sup>. Warty uwagi jest również fakt, że Ustawa o zakazie posiadania dziedzicznie chorego potomstwa (*Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses*) jak podkreśla autor, nie została anulowana lecz tylko zawieszona.

Wspomniana wcześniej Federacja „Eutanazja” 27 maja 2005 roku wystosowała apel do Bundestagu w celu całkowitego zniesienia wymienionej ustawy. Treść apelu była następująca: „ (...) apelujemy do Was, przedstawiciele niemieckiego Bundestagu o całkowite zniesienie rasistowskiej ustawy o zakazie posiadania dziedzicznie chorego potomstwa, która została w 1974 roku zawieszona przez rząd. Na podstawie tego prawa około 350 000 ludzi zostało zmuszonych do przymusowej sterylizacji w celu utrzymania czystości rasy. Wielu z nich zostało dodatkowo zdiagnozowanych jako psychicznie chorzy. Zabrano im wolność, umieszczając ich w domach opieki dla psychicznie chorych. Wielu z nich po 1939 roku zostało napiętnowanych jako <ludzie niegodni życia> i zostało zamordowanych w ramach realizacji programu eutanazji osób małowartościowych. Ofiarami stały się również dzieci przebywające w sanatoriach, domach dziecka lub przebywające w domach zastępczych (...). My niżej podpisani wzywamy ustawodawcę do wyeliminowania istniejącej Ustawy o zakazie posiadania dziedzicznie chorego potomstwa poprzez uznanie jej nieważności. Niech będzie to zadośćuczynieniem dla pozostałych kilku żyjących starszych ofiar i ich rodzin.”<sup>137</sup>

---

<sup>134</sup> M. Zaremba-Bielawski, *Higieniści. Z dziejów eugeniki*, Wołowiec 2011, s. 394.

<sup>135</sup> *Ibidem*.

<sup>136</sup> *Ibidem*, s. 393.

<sup>137</sup> Apel Federacji „Eutanazja”- poszkodowani w wyniku przymusowych sterylizacji do Bundestagu z 27 stycznia 2005.

### 3.2 Poprawka do artykułu 3 Konstytucji Niemiec

*(1) Alle Menschen sind vor dem Gesetz gleich.*

*(2) Männer und Frauen sind gleichberechtigt. Der Staat fördert die tatsächliche Durchsetzung der Gleichberechtigung von Frauen und Männern und wirkt auf die Beseitigung bestehender Nachteile hin.*

*(3) Niemand darf wegen seines Geschlechtes, seiner Abstammung, seiner Rasse, seiner Sprache, seiner Heimat und Herkunft, seines Glaubens, seiner religiösen oder politischen Anschauungen benachteiligt oder bevorzugt werden. Niemand darf wegen seiner Behinderung benachteiligt werden.*<sup>138</sup>

(1) Wszyscy ludzie są równi wobec prawa.

(2) Mężczyźni i kobiety są równouprawnieni. Państwo wspiera rzeczywistą realizację równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz wpływa na usunięcie istniejących uszczerbków.

(3) Nikt nie może być dyskryminowany lub uprzywilejowany ze względu na płeć, urodzenie, rasę, język, ojczyznę i pochodzenie, wyznanie, poglądy religijne lub polityczne.

Nikt nie może być dyskryminowany ze względu na swą niepełnosprawność.<sup>139</sup>

Jak píše Manfred Bruns artykuł 3 ustęp 1 Konstytucji Niemiec z 1949 roku wzorował się na innych aktach prawnych. Jednym z nich była amerykańska Deklaracja Niepodległości z 1776 roku oraz uchwalona przez francuskie Zgromadzenie Narodowe w 1789 roku Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela.<sup>140</sup> Autor podkreśla, że wymienione deklaracje są uniwersalne i odnoszą się do wszystkich ludzi, lecz w rzeczywistości (np. w Stanach Zjednoczonych) początkowo skierowane były tylko do białych, męskich obywateli klasy średniej. Uniwersalizm praw człowieka zaczął obowiązywać w wyniku działań poszczególnych grup społecznych, dążących do ujednolicenia praw wobec wszystkich ludzi, bez względu na płeć, kolor skóry czy status społeczny.<sup>141</sup> Bruns zauważa jednak, że we wszystkich zapisach deklaracji brak jest

<sup>138</sup> Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23 Mai 1949, Bundesministeriums der Justiz [online]. Dostępny w internecie: [http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art\\_3.html](http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_3.html). [dostęp 24 czerwca 2011].

<sup>139</sup> Konstytucja Niemiec, Wydawnictwo sejmowe, Warszawa 2008, s. 38.

<sup>140</sup> M. Bruns, *Homosexualität und deutsche Jurisdiktion*, Hamburg 2009, s. 5-6.

<sup>141</sup> *Ibidem*.

odwołania do orientacji seksualnej. Podkreśla on, że może to wynikać z jakże niepoprawnego założenia, że wszyscy ludzie są heteroseksualni a homoseksualizm, biseksualizm i transgenderyzm są społecznie szkodliwe. Przewycięzenie tego „wykluczenia” ustalone zostało w listopadzie 2006 roku na konferencji renomowanych ekspertów w dziedzinie rozwoju praw człowieka w indonezyjskiej Yogyakarta.<sup>142</sup> Konsekwencją konferencji było wprowadzenie pierwszego prawa gwarantującego równość osób homoseksualnych, biseksualnych i transgenderowych. Treść zapisu jest następująca: „Wszystkie istoty ludzkie są wolne i mają równe prawa i godność. Prawa człowieka są uniwersalne, niepodzielne i wobec siebie wzajemne. Orientacja seksualna i tożsamość płciowa jest częścią życia i godności każdego człowieka. Nie może to służyć za podstawę do dyskryminacji bądź złego traktowania.”<sup>143</sup>

Odwołanie się do deklaracji Yogyakarta uzasadniam faktem działań prowadzonych przez niemieckie Zrzeszenie Gejów i Lesbijek (*Lesben und Schwulenverband*), mające na celu wprowadzenie zmiany w artykule 3 Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec. Akcja prowadzona przez LSVD nosi nazwę „Akcja 3+” i jej celem jest rozszerzenie ustępu 3 artykułu 3 o następujący zapis: „Nikt nie może być pokrzywdzony ze względu na swoją tożsamość seksualną”.<sup>144</sup> W przypadku Niemiec, zapis o tożsamości seksualnej odnosić się ma do osób homoseksualnych, biseksualnych i transgenderowych. Organizatorzy akcji podkreślają, że wprowadzenie zmian spowoduje konstytucyjną ochronę mniejszości seksualnych, które w dzisiejszych czasach są często szykanowane i dyskryminowane w społeczeństwie.<sup>145</sup> „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi” to hasło, które stało się główną misją akcji LSVD. Warto dodać, że przedsięwzięcie cieszy się szerokim poparciem ludzi ze świata polityki, kultury i sztuki a także wśród społeczeństwa.<sup>146</sup> Zrzeszenie powołuje się również na inny europejski akt prawny, gwarantujący ochronę mniejszości seksualnych. Mowa o Traktacie Amsterdamskim (modyfikującym Traktat o Unii Europejskiej), który wszedł w życie 1 maja 1999 roku. LSVD powołuje się na jego następujący fragment: „Bez uszczerbku dla innych postanowień niniejszego Traktatu i w granicach

---

<sup>142</sup> Miasto w Indonezji, w środkowej części Jawy leżące u podnóża wulkanu Merapi, zwane potocznie Yogyka.

<sup>143</sup> M. Bruns, *Homosexualität und deutsche Jurisdiktion*, Hamburg 2009, s. 6-7, 30.

<sup>144</sup> *Lesben und Schwulenverband in Deutschland (LSVD)* [online]. Dostępny w internecie: <http://www.artikeldrei.de/>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>145</sup> *Lesben und Schwulenverband in Deutschland (LSVD)*, Aufruf: Diskriminierungsverbot in Grundgesetz [online]. Dostępny w internecie: <http://www.artikeldrei.de/aufruf/>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>146</sup> *Ibidem*.

kompetencji, które Traktat powierza Wspólnocie, Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.”<sup>147</sup>

Niemieckie Zrzeszenie Gejów i Lesbijek wymienia 10 powodów, dla których należy wprowadzić zmiany w zapisie Konstytucji.<sup>148</sup>

- 1) to co powszechne w Europie musi być powszechne w Niemczech
- 2) Ustawa Zasadnicza (Konstytucja) nie chroniła homoseksualistów przed prześladowaniami wynikającymi z paragrafu 175
- 3) włączenie tożsamości seksualnej do Konstytucji byłoby swego rodzaju zadośćuczynieniem za krzywdy wynikające z paragrafu 175
- (4) nie ma praw mniejszościowych i obywateli „drugiej klasy”. Prawa obywatelskie, które nie są stosowane wobec wszystkich na równym poziomie, nie są prawami obywatelskimi
- (5) niektóre konstytucje poszczególnych landów zabraniają dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Dlaczego nie zawrzeć takiego zapisu w Ustawie Zasadniczej?
- (6) Państwo zakazuje obywatelom dyskryminacji innych (Ustawa o równym traktowaniu),<sup>149</sup> samo jednak nie przestrzega zasad równego traktowania.
- (7) orzeczenia sądów cywilnych dotyczące związków partnerskich wyrażają równość wobec obywateli
- (8) artykuł 2 ustęp 1 Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec można ponownie zastosować przeciwko homoseksualistom<sup>150</sup>. Musimy więc rozszerzyć artykuł o równości
- (9) polityka i kościół opowiadają się za tolerancją, sprzeciwiają się natomiast dyskryminacji. Słowa muszą zamienić się w czyn!

---

<sup>147</sup> Część pierwsza traktatu amsterdamskiego, artykuł 13 (dawny artykuł 6a) [online]. Dostępny w internecie: <http://eur-lex.europa.eu/pl/treaties/index.htm>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>148</sup> Lesben und Schwulenverband in Deutschland (LSVD), Zehn Gründe für eine Erweiterung des Gleichheitsartikels um die sexuelle Identität [online]. Dostępny w internecie: <http://www.artikeldrei.de/argumente/zehn-gruende/>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>149</sup> Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz, Bundesministerium der Justiz [online]. Dostępny w internecie: <http://www.gesetze-im-internet.de/agg/>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>150</sup> Art. 2 ustęp 1 przybiera następującą treść: Każdy ma prawo do swobodnego rozwoju swojej osobowości, dopóki nie narusza praw innych oraz nie wykracza przeciwko konstytucyjnemu porządkowi i nakazom moralności.

(10) zakaz dyskryminacji ze względu na tożsamość seksualną nie ma kompleksowego oparcia w prawie niemieckim. Potrzebujemy ochrony, która nie będzie przegłosowana zwykłą większością głosów.

Zrzeszenie gejów i lesbijek podkreśla, że akcja ma bardzo duże poparcie w społeczeństwie. Do Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości (*Bundesministerium der Justiz*) zostało złożonych 50 tysięcy podpisów pod propozycją rozszerzenia artykułu 3 Konstytucji Niemiec o zapis dotyczący tożsamości seksualnej. Została również dołączona obszerna lista stowarzyszeń, związków zawodowych i innych organizacji pożytku publicznego, wspierających działania LSVD.<sup>151</sup>

### 3.3 Społeczeństwo niemieckie wobec homoseksualizmu

Jak pisze Adalbert Siniawski w Republice Federalnej Niemiec jest około 4,5 miliona homoseksualistów, którzy stanowią ważną grupę docelową dla reklamodawców i mediów.<sup>152</sup> Autor próbuje ocenić jaki wpływ na rozwój niemieckiego dziennikarstwa mają osoby homoseksualne, analizując postawy, zachowania, osobowość oraz efektywność pracy homoseksualnych dziennikarzy.

Truizmem jest, że homoseksualizm istnieje od wieków i dotyczy obywateli całego świata. Co sprawiło, że środowiska homoseksualne w Niemczech są ważnym celem kampanii marketingowych? Jak homoseksualizm odbiera niemieckie heteronormatywne społeczeństwo? Jak napisała w 2004 roku gazeta „der Welt” geje i lesbijki są w niemieckim społeczeństwie akceptowani jak nigdy przedtem. Homoseksualiści przewodniczą w rządzie, robią medialną karierę i zakładają rodziny.<sup>153</sup> Autor artykułu podkreśla jednak, że nie wszyscy są zadowoleni z takiego rozwoju spraw. Sytuacja homoseksualistów w Niemczech wydaje się dzisiaj unormowana. Kilkadziesiąt lat po likwidacji obozów koncentracyjnych, kilkanaście po całkowitym zdelegalizowaniu paragrafu 175, możliwość społecznego rozwoju homoseksualistów w Niemczech jest szeroka. Jednakże wprowadzenie nowego prawa, umożliwiającego adopcję dziecka jest kwestionowane przez część społeczeństwa. Jak pokazały badania

---

<sup>151</sup> LSVD, *Lesben Und Schwulen In die Verfassung* [online]. Dostępny w internecie: <http://www.lsvd.de/index.php?id=1609>. [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>152</sup> Por. A. Siniawski, *Schwul-lesbischer Journalismus In Deutschland*, Marburg 2009.

<sup>153</sup> A. Sack, *der Welt*, *Wie homosexuell ist in Deutschland?*, z dnia 11 lipca 2004 roku [online]. Dostępny w internecie: [http://www.welt.de/print-wams/article113175/Wie\\_homosexuell\\_ist\\_Deutschland.html](http://www.welt.de/print-wams/article113175/Wie_homosexuell_ist_Deutschland.html). [dostęp 2 lipca 2011].

opinii publicznej (Eurobarometr) przeprowadzone w roku 2006 na zlecenie Unii Europejskiej 52% Niemców opowiedziało się za przyznaniem praw adopcyjnych osobom tej samej płci.<sup>154</sup> Obecne prawo niemieckie zezwala na adopcję dziecka w przypadku, gdy jedno z partnerów jest biologicznym ojcem bądź matką dziecka. Pary homoseksualne nie mogą jednak wspólnie adoptować obcego dziecka.<sup>155</sup>

Berlińska telewizja RBB (*Rundfunk Berlin-Brandenburg*) 25 maja 2011 roku wyemitowała reportaż po tytule "Gejowski paragraf 175. Poszkodowani do dzisiaj nie zostali zrehabilitowani"<sup>156</sup>. Autorka materiału Andrea Everwien podkreśla, że homoseksualni mężczyźni prześladowani w latach 1945-1969 do dnia dzisiejszego nie otrzymali rekompensat za wyrządzone krzywdy. Everwien zauważa, że prześladowania gejów były prowadzone na podstawie obowiązującego nowego prawa państwowego a nie przez nazistów.<sup>157</sup>

Warto również wspomnieć o berlińskim Muzeum Gejów i Lesbijek (*Schwules Museum*), które systematycznie organizuje wystawy obrazów, zdjęć czy filmów związanych z problematyką paragrafu 175.<sup>158</sup> Muzeum posiada również archiwum dokumentów dotyczących prześladowań homoseksualistów, zarówno w okresie nazistowskim jak i po upadku III Rzeszy. Organizacja konferencji, forów dyskusyjnych, stanowią priorytetowy cel muzeum w „walce” o pamięć homoseksualnych ofiar prześladowań i represji.

Krajowa Komisja od spraw problemów seksualnych DKP (*Kommission des Parteivorstands der Deutschen Kommunistischen Partei*) stawia sobie za główny cel walkę z dyskryminacją mniejszości seksualnych w Niemczech. Jej program wyrażony został w następujących słowach: „Istotą życia jest samostanowienie swojej seksualności. Odrzucamy normę społeczną, której wartością jest tradycja i ideał mieszczańskiej rodziny. Chcemy żyć w społeczeństwie, gdzie obowiązują równe prawa wobec heteroseksualistów i homoseksualistów”.<sup>159</sup> Komisja stawia sobie za cel

---

<sup>154</sup> European Commission, Eurobarometr 66, December 2006 [online]. Dostępny w internecie: [http://ec.europa.eu/public\\_opinion/archives/eb/eb66/eb66\\_highlights\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf). [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>155</sup> Niemieckie landy popierają adopcje dzieci przez gejów [online]. Dostępny w internecie: <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/niemieckie-landy-popieraja-adopcje-dzieci-przez-gej,1,3772216,wiadomosc.html>. [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>156</sup> RBB z dnia 25 maja 2011, „Schwulenparagraf 175”- Verfolgte bis heute nicht rehabilitiert [online]. Dostępny w internecie: [http://www.rbb-online.de/klartext/archiv/klartext\\_vom\\_25\\_05/\\_schwulenparagraf.html](http://www.rbb-online.de/klartext/archiv/klartext_vom_25_05/_schwulenparagraf.html). [dostęp 18 czerwca 2011].

<sup>157</sup> *Ibidem*.

<sup>158</sup> [www.schwulesmuseum.de](http://www.schwulesmuseum.de).

<sup>159</sup> *Programm der DKP* [online]. Dostępny w internecie: <http://www.dkp-queer.de/ueber-uns/>. [dostęp 2 lipca 2011 roku].

edukację seksualną, która powinna zostać rozpoczęta już w szkole podstawowej. Niemcy uznawane są bowiem za liberalny kraj, w którym praktycznie nie istnieje homofobia. Lecz jak pisze „Netzeitung”, poziom homofobii w Niemczech jest wciąż wysoki.<sup>160</sup> W artykule podkreślone zostało, że zastraszanie oraz przemoc fizyczna wobec gejów i lesbijek jest w Niemczech często spotykana. Dochodzi nawet do sytuacji, kiedy homoseksualiści w celu zapewnienia sobie opieki medycznej kłamią, bojąc się, że w przeciwnym razie staną się „ofiarami dyskryminacji”, często rezygnując z zgłoszenia tego faktu policji.

Należy zauważyć, że 17 maja 1990 roku Światowa Organizacja Zdrowia skreśliła homoseksualizm z listy chorób, podkreślając przy tym, że żadna orientacja nie powinna być traktowana jako zaburzenie. Piętnaście lat później, 17 maja staje się Międzynarodowym dniem walki z homofobią (*International Day Against Homophobia – IDAHO*).<sup>161</sup> Środowiska homoseksualne w Niemczech łączą datę 17 maja bezpośrednio z funkcjonowaniem paragrafu 175.

Spółeczna tolerancja wobec odmienności seksualnych w Niemczech wzrasta z każdym rokiem, podkreśla niemiecki Instytut *Juleiqua*.<sup>162</sup> Organizacja imprez dla „seksualnych odmieńców” takich jak *Christopher Street Day* przyciąga dzisiaj wszystkich ludzi, pragnących się wspólnie bawić. Jak podkreśla Instytut takie przedsięwzięcia pokazują, że bez względu na tożsamość seksualną zarówno osoby heteroseksualne, homoseksualne i transgenderowe mogą wspólnie uczestniczyć w życiu społecznym.

### 3.4 „...i tak też jest dobrze”, czyli polityk gej

Kandydat Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD) na burmistrza Berlina, Klaus Wowereit 10 czerwca 2001 podczas oficjalnej konferencji kandydatów na burmistrza ogłosił publicznie: „Bez urazy, drogie towarzyszki i towarzysze, mówię wam i tym którzy jeszcze nie wiedzą, jestem gejem i tak też jest dobrze!”<sup>163</sup> Coming out w wykonaniu Wowereita nie przeszkodził mu w zdobyciu stanowiska berlińskiego

---

<sup>160</sup> Netzeitung.de, Homophobie In Deutschland, z dnia 17 maja 2009 roku [online]. Dostępny w internecie: <http://www.netzeitung.de/politik/deutschland/1357659.html>. [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>161</sup> Międzynarodowy dzień walki z homofobią w Toruniu [online]. Dostępny w internecie: <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/197531.html>. [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>162</sup> Institut für Jugendleiter & Qualifikation, Homosexualität in der Gesellschaft [online]. Dostępny w internecie: <http://juleiqua.de/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3>. [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>163</sup> K. Wowereit, *...und das ist auch gut so. Mein Leben für die Politik*, München 2009, s.281.



burmistrza i od 16 czerwca 2001 roku do chwili obecnej piastuje on to stanowisko. Klaus Wowereit w swojej autobiografii *...und das ist auch gut so. Mein Leben für die Politik*<sup>164</sup> opisuje swoją polityczną karierę, odnosząc się również do swojej orientacji seksualnej. Autor odnosi się również do kwestii narodowych socjalistów i ich działań (które jak podkreśla były tragiczne), lecz nie komentuje prześladowań homoseksualistów, nie wspomina również o paragrafie 175.<sup>165</sup>

Jak pisze „der Spiegel” bycie gejem nie oznacza już wstydu. Orientacja nie jest powodem do złamania czyjejs kariery w Niemczech.<sup>166</sup> Obecnie gejom nadaje się coraz więcej praw gwarantujących ich niezależność. „Der Stern” pisze z kolei, że homoseksualni politycy mają poparcie w społeczeństwie.<sup>167</sup> Homoseksualizm w niemieckiej polityce to nie tylko Klaus Wowereit. Wspomniany „der Stern” wymienia kolejnych gejów w sferze politycznej. Jednym z nich jest Ole von Beust pełniący od 2001 roku stanowisko burmistrza Hamburga.<sup>168</sup> Jak pisze „die Welt” burmistrz oświadczył 8 sierpnia 2009 roku podczas otwarcia parady Christopher Street Day (CSD), że tegorocznym hasłem imprezy jest „Artykuł 3 Konstytucji Federalnej Niemiec. Nikt nie może być dyskryminowany ze względu na swoją tożsamość płciową”.<sup>169</sup> Obecna na otwarciu Minister Sprawiedliwości Brigitte Zypries dodała „Zrobiliśmy wiele dla gejów i lesbijek ale jeszcze mamy wiele do zrobienia”.<sup>170</sup> Kolejnym gejem w niemieckiej polityce jest Peter Kurth (CDU), który w 2009 roku stał się kandydatem na objęcie stanowiska burmistrza Kolonii. We wrześniu 2009 wybory wygrał jego kontrkandydat Jürgen Roters (SPD). Kurth nie zrezygnował jednak z życia politycznego i do dnia dzisiejszego bierze w nim aktywny udział.

Również polityk związku 90/Zieloni (*Bündnis 90/Die Grünen*), Volker Beck otwarcie mówi o swoim homoseksualizmie.<sup>171</sup> Beck wielokrotnie występował w obronie praw homoseksualistów, przyczynił się do uchwalenia przez Bundestag Ustawy o legalizacji związków partnerskich. Jak pisze Gabriela Ruszkowska-Meier polscy przymusowi robotnicy, którzy odbierają rekompensatę za ciężką pracę w czasie II

---

<sup>164</sup> ...i tak też jest dobrze. Moje życie dla polityki.

<sup>165</sup> K. Wowereit, *...und das ist auch gut so. Mein Leben für die Politik*, München 2009, s.124.

<sup>166</sup> *Aus warmer Hand*, „der Spiegel” z dnia 26 kwietnia 1993 roku.

<sup>167</sup> *Homosexuelle Politiker*, „der Stern” z dnia 25 września 2009 roku.

<sup>168</sup> *Ibidem*.

<sup>169</sup> Die CSD Parade ist wichtig für die ganze Welt, „die Welt” z dnia 10 sierpnia 2009 roku.

<sup>170</sup> *Ibidem*.

<sup>171</sup> Volker Beck Biography [online]. Dostępny w internecie: [http://www.volkerbeck.de/cms/index.php?option=com\\_content&task=view&id=348&Itemid=105](http://www.volkerbeck.de/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=348&Itemid=105). [dostęp 2 lipca 2011].

Wojny Światowej nie zdają sobie sprawy, że zawdzięczają to gejom- Volkerowi Beckowi.<sup>172</sup> To on właśnie występował w obronie praw przymusowych pracowników w okresie III Rzeszy. Ruskowska-Meier pisze, że orientacja homoseksualna nie wystarczy by w niemieckiej polityce odnieść sukces. Autorka podkreśla, że w Bundestagu zasiada również lesbijka a politycy-geje przyznający się do swojej orientacji występują niemalże w każdej z niemieckich partii. Wspomniany już Volker Beck mówił następująco: „Pewnie, że znam posłów-gejów, którzy nie chcą się ujawnić. Znam nawet takich, którzy ze strachu rozpowiadają o tym, że są heteroseksualni.”<sup>173</sup> Jak powiedział Klaus Wowereit: „Człowiek nie może kusić losu. W moim przypadku odegrało to jednak znaczącą rolę. Swojemu losowi zawdzięczam wiele miłych niespodzianek. Często zdarzyły się rzeczy niespodziewane, całkiem przypadkowe, spadające jak grom z jasnego nieba. A czasem nie. To pozostaje wciąż ciekawe. I to też jest dobre.”<sup>174</sup>

### 3.5 Film „Paragraf 175”

Pisząc o paragrafie 175 nie można zapomnieć o filmowej ekranizacji będącej próbą odtworzenia prześladowań homoseksualistów w okresie III Rzeszy. Film powstał w 2000 roku i nosi tytuł *Paragraph 175*<sup>175</sup>. Składa się on z wywiadów przeprowadzonych z homoseksualnymi ofiarami represji nazistowskiego systemu, wraz z przeplatającymi się prywatnymi zdjęciami postaci oraz filmami obrazującymi III Rzeszę.

Warta uwagi jest historia Annette Eick, żydówki, urodzonej w 1909 roku w Berlinie. Annette odkryła swoją orientację homoseksualną kiedy miała 10 lat i musiała napisać wypracowanie do szkoły na temat wyobrażeń swojego dorosłego życia. Napisała w nim: "Chciałabym mieszkać na wsi ze starszą dziewczyną i mieć dużo zwierząt. Nie chcę wychodzić za mąż i mieć dzieci, będę pisać". W 1920 roku Eick, aktywna lesbijka w kulturalnym życiu Berlina, spędzała dużo czasu w kobiecych klubach, pisząc wiersze i krótkie artykuły dla lesbijskiego czasopisma. Kiedy naziści doszli do władzy, Eick dzięki pomocy jednej ze starszych kobiet poznanych w klubie

---

<sup>172</sup> Niemiecki gej a sprawa polska [online]. Dostępny w internecie: [http://www.innastrona.pl/bq\\_beck.phtml](http://www.innastrona.pl/bq_beck.phtml). [dostęp 2 lipca 2011].

<sup>173</sup> *Ibidem*.

<sup>174</sup> K. Wowereit, ...und das ist auch gut so. *Mein Leben für die Politik*, München 2009, s.277-278.

<sup>175</sup> *Paragraph 175* [DVD]. Reż. Rob Epstein, Jeffrey Friedman. Berlin: zero film, 2000.

(w której się zadurzyła, jak podkreśla) emigrowała do Anglii. Po wielu latach odkryła, że jej rodzice zostali zamordowani w Auschwitz. Ostatecznie Annette Eick osiadła na stałe w jednej z angielskich wiosek ze swoją długoletnią ukochaną i zajmowała się pisaniem wierszy. W 2010 roku zmarła w wieku 101 lat.

Kolejną postacią, której historia warta jest wspomnienia na łamach tej pracy jest Heinz F. (bohater filmu nie zgodził się na ujawnienie swojego nazwiska), urodzony w 1905 roku w małym mieście niedaleko Hannoveru. Ukończył studia prawnicze, w latach 20. i 30. mieszkał w Berlinie, gdzie stał się częstym bywalcem berlińskich klubów gejowskich, takich jak Owl, Olivia i Eldorado. W Berlinie poznał również Magnusa Hirschfelda. Heinz F. przeprowadził się do Monachium, gdzie poznał jednego z podwładnych Ernsta Röhma, który obiecując mu wielką karierę próbował namówić go do wstąpienia do SA. Heinz odmówił. W 1935 roku aresztowany został kolega Heinza, który pod presją Gestapo ujawnił nazwiska innych homoseksualistów. Przełomowym momentem w życiu Heinza F. był telefon z komisariatu policji, z którego dowiedział się, że ma natychmiast stawić się na posterunku. Uczyniwszy to został aresztowany i wysłany do obozu koncentracyjnego Dachau, bez wcześniejszych wyjaśnień. Jak wspomina bohater filmu *Paragraf 175* osobiste wspomnienia dotyczące jego prześladowań zostały po raz pierwszy opowiedziane właśnie na potrzeby tego filmu.

Tragiczny motyw pojawiający się w filmie został przedstawiony przez Heinza Dörmera, który spędził ponad 10 lat w obozie koncentracyjnym Neuengamme w Hamburgu. Dotyczy on tzw. „śpiewającego lasu” (*der singenden Wald*), przez który do tej pory jak podkreśla Dörmer ma „gęsią skórkę”. „W ziemi były dziury; wybetonowane dziury. Każdy kto został na to skazany był podnoszony na haku. W baraku żydowskim było podobnie. Ale nimi, po powieszeniu jeszcze kręcono. Oto co przygotowano dla Żydów. Wycie i krzyki były nieludzkie. Śpiewający las. Tego się nie da wytłumaczyć, to poza ludzkimi zdolnościami pojmwania. Wiele pozostaje niewypowiedziane”.<sup>176</sup>

Prześladowanie homoseksualistów w okresie III Rzeszy znajduje również odzwierciedlenie w książce *Verdammt starke Liebe*<sup>177</sup> (Przeklęta mocna miłość), będącej przykładem „zakazanej miłości” w czasach narodowego socjalizmu. Lektura jest prawdziwą historią Polaka Stefana K. i niemieckiego żołnierza Williego G., którzy zakochując się w sobie narażają się na ogromne niebezpieczeństwo. Wspomniana już wielokrotnie Claudia Schoppmann, opisująca kobiecy homoseksualizm w okresie

---

<sup>176</sup> *Ibidem.*

<sup>177</sup> Por. L. Dijk, *Verdammt starke Liebe*, München 2005.

narodowosocjalistycznym napisała książkę *Verbotene Verhältnisse*<sup>178</sup> (*Zakazany romans*) będącą historią Marie W. i Lilly R., które zostały aresztowane 1 kwietnia 1940 roku w Austrii za dopuszczenie się „nierządu” pomiędzy osobnikami tej samej płci. Obowiązujący bowiem w Austrii od 1852 roku paragraf 129Ib (usunięty w 1971 roku) przewidywał karę pozbawienia wolności zarówno homoseksualnych mężczyzn jak i kobiet.

Faktem jest, co podkreśla między innymi Günter Grau, Burkhard Jellonek i Claudia Schoppmann, że ofiary polityki rasowej III Rzeszy, a w szczególności homoseksualiści zostali pominięci i zapomniani przez państwo po zniesieniu paragrafu 175. Nikt z ocalałych nie otrzymał odszkodowań za pobyt w obozach koncentracyjnych a zachodnioniemiecka komisja od spraw rekompensat dla byłych więźniów nazistowskich obozów oficjalnie wykluczyła zadośćuczynienie dla ofiar skazanych z paragrafu 175.<sup>179</sup> W 1985 roku parlament niemiecki jedynie przeprosił wszystkie ofiary, co spotkało się z komentarzem byłej minister sprawiedliwości Herty Däubler-Gmelin, że przeprosiny są spóźnione o co najmniej 50 lat.

### 3.6 Pomniki ofiar paragrafu 175

Pomnik pamięci homoseksualistów prześladowanych przez nazizm (*Denkmal für die im Nationalsozialismus verfolgten Homosexuellen*) został odsłonięty w Berlinie 27 maja 2008 roku. W uroczystości udział wziął burmistrz Berlina Klaus Wowereit, który podkreślił brutalność narodowych socjalistów wobec homoseksualistów. Wowereit podkreślił, że pomnik nawoływać ma do akceptacji homoseksualizmu w społeczeństwie. Pomnik wykonany jest z betonu i ma kształt prostopadłościanu, w którym umieszczone zostało nieduże okno. Zagląając do środka zobaczyć można krótki film przedstawiający całujących się mężczyzn, będący odwołaniem do funkcjonowania paragrafu 175, który karał homoseksualistów za taki „występek”. W pobliżu pomnika znajdują się tablica, na której zapisany został cel budowy oraz historia penalizacji kontaktów seksualnych. Poniżej przedstawiam jej treść:

„Prześladowania homoseksualistów w nazistowskich Niemczech przybrały skalę niespotykaną wcześniej w historii. Narodowi socjaliści wydali w 1935 roku nakaz

---

<sup>178</sup> Por. C. Schoppmann, *Verbotene Verhältnisse. Frauen Liebe 1938-1945*, Berlin 1999.

<sup>179</sup> *Homoseksualiści a Holokaust*. „Nigdy więcej” 2004, nr 14, s. 6.

penalizacji męskich kontaktów homoseksualnych. Przepisy dotyczące prześladowań zawarte zostały w paragrafie 175 niemieckiego kodeksu karnego. Wystarczającym powodem do zatrzymania i oskarżenia mężczyzny, pod zarzutem paragrafu 175, był pocałunek. Z mocy paragrafu skazano ponad 50 tysięcy osób, które zostawały umieszczane w więzieniu lub poddawane były przymusowej kastracji. Tysiące mężczyzn z powodu swojej orientacji zostało wysłanych do obozów koncentracyjnych, gdzie ponieśli śmierć. Tam umierali z głodu, chorób i wycieńczenia lub stawali się ofiarami planowanych morderstw. Narodowi socjaliści rozbili gejowską i lesbijską społeczność. Żeński homoseksualizm nie był prześladowany, za wyjątkiem anektowanej Austrii. Naziści uznali kobiecy homoseksualizm za niegroźny w odróżnieniu od męskiego homoseksualizmu. Aczkolwiek te lesbijki, które weszły w konflikt z nazistowskim reżimem również stawały się ofiarami represji. Geje i lesbijki, żyjący pod presją nazistowskiego reżimu żyli w strachu i musieli ukrywać swoją seksualność.

Przez długi czas homoseksualne ofiary narodowego socjalizmu nie zostały upamiętnione. Dotyczy to zarówno RFN oraz NRD. Również w tych dwóch krajach homoseksualiści byli ścigani przez wiele lat. W Republice Federalnej Niemiec treść paragrafu 175 obowiązywała do 1969 roku.

Niemcy, ze względu na swoją historię są odpowiedzialne za naruszanie praw człowieka przeciwko gejom i lesbijkom. Są jeszcze miejsca na świecie, gdzie ze względu na swoją orientację seksualną ludzie są dalej prześladowani, gdzie miłość homoseksualna jest karana a pocałunek oznacza zagrożenie.

Tym pomnikiem Republika Federalna Niemiec zamierza uszanować ofiary prześladowań i morderstw, zachowując w pamięci wspomnienia tej niesprawiedliwości. Stwarzamy symbol, który będzie sprzeciwem wobec wrogości, nietolerancji oraz wykluczenia gejów i lesbijek.”<sup>180</sup>

Oprócz pomnika w Berlinie, tuż przy stacji metra *Nollendorfplatz*, znajdują się tablica upamiętniająca ofiary spod znaku różowego trójkąta, której treść jest następująca: „Pobici na śmierć. Pominięci milczeniem. Homoseksualne ofiary narodowego socjalizmu.

---

<sup>180</sup> Tłumaczenie własne.

Narodowi socjaliści oznaczali homoseksualistów w obozach koncentracyjnych różowym trójkątem. Od stycznia 1933 roku wszystkie gejowskie lokale w okolicy *Nollendorfplatz* zostały zamknięte lub wpisane na „różowe listy”.

**Zdjęcie nr 2**  
**Pomnik pamięci homoseksualistów**  
**prześladowanych przez nazizm w Berlinie**



Źródło: [www.ondamaris.de](http://www.ondamaris.de)

**Zdjęcie nr 3**  
**Tablica upamiętniająca ofiary**  
**spod znaku różowego trójkąta**  
**przy stacji metra *Nollendorfplatz***



Źródło: [www.geolocation.ws](http://www.geolocation.ws)

## ZAKOŃCZENIE

Narodowosocjalistyczna walka z „małowartościowym narodem” stanowi tragiczny okres w historii państwa niemieckiego. W wyniku masowych egzekucji życie straciło miliony ludzi, którzy ze względu na swoją orientację seksualną, pochodzenie czy wyznanie zostali uznani za „element do eliminacji”. Zbrodnie nazistowskie do dnia dzisiejszego nie zostały w pełni rozliczone i wyjaśnione. Podczas Procesów Norymberskich toczących się w latach 1945-1949 część zbrodniarzy została osądzona i skazana na karę śmierci bądź więzienia. W stan oskarżenia zostało postawionych 185 osób odpowiedzialnych za przeprowadzone zbrodnie. W wyniku dwunastu następnych procesów wszczęto postępowania przeciwko lekarzom, prawnikom, oddziałom zbrojnym (*Einsatzgruppen*) i innymi nazistowskim organizacjom.

Pomimo swojej tragicznej historii Niemcy próbują rozwiązać kwestię mniejszości seksualnych. Poczynione do tej pory działania stanowią duży krok naprzód w normalizacji stosunków pomiędzy społecznością heteroseksualną a osobami spod znaku tęczowej flagi. Siedemnaście lat po całkowitym zdelegalizowaniu paragrafu 175 Niemcy zaczynają nadawać ludzką twarz przepisom prawnym dotyczącym ludzi o odmiennej orientacji seksualnej. Przykładem tego jest przyznanie praw adopcyjnych homoseksualistom oraz prawne możliwości zawarcia związków partnerskich. Czy słowa Klause Wowereita „i tak też jest dobrze” mają odzwierciedlenie w rzeczywistości? Przemiana społeczeństwa niemieckiego na przestrzeni sześćdziesięciu sześciu lat przeszła od przyznania praw do życia ludziom o odmiennej orientacji seksualnej do umożliwienia im godnej egzystencji. Jednakże niemieckie stowarzyszenia gejów i lesbijek wciąż walczą o traktowanie ich na równi z heteroseksualną większością. Pomimo liberalnej polityki państwa i powszechnej opinii kraju tolerancyjnego niemieccy homoseksualiści wciąż nie czują się pełnowartościowymi obywatelami swojego kraju.

Historia prześladowań homoseksualistów w okresie III Rzeszy wciąż nie została wyjaśniona a winni nie zostali ukarani. Historyk Günter Grau nazwał nazistowskie prześladowania gejów „Holokaustem homoseksualistów”. Pojęcie to budzi jednak szereg kontrowersji badaczy tematu. Paragraf 175 istniał od 1871 roku. Według historyków w okresie 140 lat niejednakowo kształtowało się jego stosowanie.

Najczęściej odwoływano się do niego w latach 1933-45, gdy władzę sprawowali naziści i prześladowania homoseksualistów osiągnęły niespotykane wcześniej nasilenie. Powstanie nowego państwa niemieckiego po upadku III Rzeszy nie wyeliminowało paragrafu 175 z istniejących przepisów prawnych. Spowodowało to jedynie zaprzestanie stosowania go przez niemieckie sądy.

III Rzesza posiadała w swoich strukturach partyjnych homoseksualistów, których w brutalny sposób wyeliminowała. W czasach współczesnych Republika Federalna Niemiec posiada gejów i lesbijki w strukturach państwa, których orientacja seksualna nie wywołuje protestów i emocji. Przykładem tego mogą być: burmistrz Berlina Klaus Wowereit, burmistrz Hamburga Ole von Beust czy Minister Spraw Zagranicznych Guido Westerwelle. Sprawowanie przez nich wysokich stanowisk nie stoi w sprzeczności z ich orientacją seksualną. Na przestrzeni 140 lat w Niemczech zmieniły się społeczne kryteria oceny ludzi. Człowieka zaczyna oceniać się na podstawie jego umiejętności, kompetencji, wykształcenia czy doświadczenia a nie przez pryzmat jego seksualności.

Pisząc o prześladowaniach homoseksualistów warto zastanowić się jak wygląda obecna sytuacja w Polsce. Jak podkreśla prawnik Kampanii Przeciwko Homofobii Krzysztof Śmiszek, przejawem dyskryminacji ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową jest brak prawnych regulacji w stosunku do osób LGBT. Organizowana od 2005 roku Parada Równości w Warszawie od samego początku spotkała się z potępieniem ze strony prezydenta Lecha Kaczyńskiego, części mediów publicznych oraz polityków. Ideą marszu jest sprzeciw wobec homofobii oraz dyskryminacji mniejszości seksualnych w polskim społeczeństwie. W zorganizowanej w 2005 roku, za oficjalną zgodą prezydenta Lecha Kaczyńskiego Kontrparadzie udział wzięli działacze Młodzieży Wszechpolskiej, głosząc pogardliwe hasła w stosunku do osób homoseksualnych. Wypowiedziane przez jednego z działaczy Młodzieży Wszechpolskiej skrajne słowa „pedalstwo wypełnił Adolf Hitler” świadczą o totalnej ignorancji dotyczącej prześladowań homoseksualistów w okresie III Rzeszy. Warto zauważyć, że w Polsce brakuje odpowiedniej edukacji dzieci i młodzieży dotyczącej mniejszości seksualnych ( w Niemczech prowadzona jest ona na poziomie szkoły podstawowej). Brak odpowiednich metod kształcenia dzieci i młodzieży powoduje, że tolerancja społeczeństwa wobec mniejszości seksualnych w Polsce w niewielkim tylko stopniu da się przyrównać do stosunku współczesnych Niemców do gejów i lesbijek.



## Bibliografia

### Akty prawne:

1. Die drei Nürnberger Gesetze vom 15. September 1935 (Und Durchführungsverordnungen), Institut für Zeitgeschichte, Universität Wien, 2008.
2. Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 roku z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadczą do kodeksu karnego dla Związku północno-niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 roku, Przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa byłej dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920.
3. Konstytucja Niemiec, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008.
4. Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871, Historisch-synoptische Edition 1871-2011, Mannheim 2001.

### Literatura:

1. G. Bock, *Zwangssterilisation im Nationalsozialismus. Studien zur Rassenpolitik und Frauenpolitik*, Opladen 1986.
2. R. Bohn, R. Dose, E. Seidel, *Schwule und Faschismus*, Berlin 1983.
3. M. Bruns, *Homosexualität und deutsche Jurisdiktion*, Hamburg 2009.
4. Burleigh, *Trzecia Rzesza. Nowa Historia*, Warszawa 2002.
5. L. Dijk, *Verdammt starke Liebe*, München 2005.
6. J.C. Fest, *Das Gesicht des Dritten Reiches*, München 1963.
7. G. Grau, *Hidden Holocaust?. Gay and lesbian persecution in Germany 1933-45*, London 1995.
8. G. Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit. Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main 1993.
9. R. Höss, *Wspomnienia Rudolfa Hössa : komendanta obozu oświęcimskiego*, Warszawa 1956.
10. B. Jellonek, *Homosexuelle unter dem Hakenkreuz- die Verfolgung von Homosexuellen im Dritten Reich*, Paderborn 1990.
11. B. Jellonek, R. Lautman, *Nationalsozialistischer Terror gegen Homosexuelle. Verdrängt und ungesühnt*, Paderborn 2002.
12. R. Klare, *Homosexualität und Strafrecht*, Hamburg 1937.

13. V. Koop, *Dem Führer ein Kind schenken – die SS-Organisation "Lebensborn" e.V.*, Köln 2007.
14. G. Lilienthal, *Der Lebensborn e.V.: Ein Instrument nationalsozialistischer Rassenpolitik*, Stuttgart/New York 1985.
15. C. Limpricht, J. Müller, N. Oxenius, *Verführte Männer. Das Leben der Kölner Homosexuellen im Dritten Reich*, Köln 1991.
16. S. Maiwald, G. Mischler, *Seksualność w cieniu swastyki*, Warszawa 2002.
17. M. Musielak, *Sterylizacja ludzi ze względów eugenicznych w Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Polsce (1899-1945)*, Poznań 2008.
18. J. Müller, *Ausgrenzung der Homosexuellen aus der „Volksgemeinschaft“ - Die Verfolgung von Homosexuellen in Köln*, Köln 2003.
19. *Nazizm, Trzecia Rzesza a procesy modernizacji*. Pod red. Huberta Orłowskiego i Christopha Kleßmanna. Poznań: Wydawnictwo poznańskie, 2000.
20. Nowa Encyklopedia PWN, Warszawa 2004.
21. A. Pretzel, G. Roßbach, *Wegen der zu erwartenden hohen Strafe: Homosexuellenverfolgung in Berlin 1933-1945*, Berlin 2000.
22. A. Siniawski, *Schwul-lesbischer Journalismus In Deutschland*, Marburg 2009.
23. D. Schmitz-Köster, *W imię rasy. Dzieci dla Führera- mity i rzeczywistość*, Warszawa 2000.
24. C. Schoppmann, *Nationalsozialistische Sexualpolitik und weibliche Homosexualität*, Pfaffenweiler, 1991.
25. C. Schoppmann, *Verbotene Verhältnisse. Frauen Liebe 1938-1945*, Berlin 1999.
26. L.Rees, *Auschwitz. Naziści i „ostateczne rozwiązanie”*, Warszawa 2005.
27. H.G. Stümke, *Homosexuelle in Deutschland- eine politische Geschichte*, München 1989.
28. H.G. Stümke, *Rosa Winkel, Rosa Listen- Homosexuelle und „Gesundes Volksempfinden“ von Auschwitz bis heute*, Hamburg 1981.
29. K. Theweleit, *Männerphantasien*, München 2000.
30. A. Thom, G.I. Caregorodcev, *Medizin unterm Hakenkreuz*, Berlin 1989.
31. P. Weingart, J. Kroll, K. Bayertz, *Rasse, Blut und Gene. Geschichte der Eugenik und Rassenhygiene in Deutschland*, Suhrkamp 1988.
32. K. Wowereit, *...und das ist auch gut so. Mein Leben für die Politik*, München 2009.
33. M. Zaremba-Bielawski, *Higieniści. Z dziejów eugeniki*, Wołowiec 2011.

34.A. Zinn, *Die soziale Konstruktion des homosexuellen Nationalsozialisten- zur Genese und Etablierung eines Stereotyps*, Frankfurt am Main, 1997.

#### **Artykuły prasowe:**

1. *Aus warmer Hand*. „der Spiegel”, nr 17/1993.
2. A. Osęka, *Trójkąty z różowego granitu*, „Gazeta wyborcza” z dnia 10 czerwca 2005 roku.
3. *Die CSD Parade ist wichtig für die ganze Welt*, „die Welt” z dnia 10 sierpnia 2009 roku.

#### **Materialy źródłowe**

1. Apel Federacji „Eutanazja”- poszkodowani w wyniku przymusowych sterylizacji, do Bundestagu z 27 stycznia 2005.

#### **Filmografia**

1. *Paragraph 175* [DVD]. Reż. Rob Epstein, Jeffrey Friedman. Berlin: zero film, 2000.

#### **Źródła internetowe**

<http://www.artikeldrei.de>  
<http://www.buchenwald.de>  
<http://www.bundesarchiv.de>  
<http://www.dkp-queer.de>  
<http://www.dws-xip.pl>  
<http://ec.europa.eu>  
<http://eur-lex.europa.eu>  
<http://www.geolocation.ws>  
<http://www.gesetze-im-internet.de>  
<http://historia.gazeta.pl>  
<http://www.innastrona.pl>  
<http://www.ipn.gov.pl>  
<http://juleiqua.de>  
<http://www.lsvd.de>  
<http://www.netzeitung.de>  
<http://nigdywiecej.kei.pl>  
<http://www.niniwa2.cba.pl>  
<http://www.ondamaris.de>  
<http://www.pink-triangle.org>  
<http://pl.auschwitz.org.pl>  
<http://www.racjonalista.pl>  
<http://www.rbb-online.de>  
<http://www.rp.pl>  
<http://www.schwulesmuseum.de>  
<http://ss-rasse-und-siedlungshauptamt.co.tv/#Formation>

<http://www.stern.de>  
<http://www.stowarzyszenie.romowie.net>  
<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>  
<http://www.unic.un.org.pl>  
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/Homomonument-overview2.jpg>  
<http://www.ushmm.org>  
<http://www.volkerbeck.de>  
<http://wiadomosci.ngo.pl>  
<http://wiadomosci.onet.pl>  
<http://www.welt.de>  
<http://wyborcza.pl>

### **Spis tabel**

Tabela nr 1 .....	16
Tabela nr 2 .....	28
Tabela nr 3 .....	35

### **Spis ilustracji**

Zdjęcie nr 1 .....	18
Zdjęcie nr 2 i 3 .....	54

**Oświadczenie**

Świadom odpowiedzialności oświadczam, że przedkładana praca licencjacka pt: „W cieniu paragrafu 175. Narodowosocjalistyczna polityka demograficzna a prześladowania osób homoseksualnych w nazistowskich Niemczech i RFN” została napisana przeze mnie samodzielnie. Jednocześnie oświadczam, że ww. praca nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4.04.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 2, poz. 83) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym.

Przedłożona praca nie zawiera danych empirycznych ani też informacji, które uzyskałem w sposób niedozwolony. Stwierdzam, że przedstawiona praca w całości ani też w części nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z nadawaniem dyplomu uczelni ani też tytułów zawodowych.